Tweemaandelijks tijdschrift
26ste jaargang 1995/6 (156)
november-december

Horizon taal

ISSN 0772-540 X   Afgiftekantoor: ANTWERPEN X

Horizontaal – Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w., 26ste jaargang. Horizontaal is de voortzetting van *Esperanto Panorama.*

Redactie en administratie (België): Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tel.: 03/234 34 00, telefax: 03/233 54 33; (Nederland): Libro-Servo Esperanto-Nederland, Marnixstraat 57, 2023 RB Haarlem.
Abonnementen: Gewoon abonnement: 600,– fr. in België, 33,– gld. in Nederland; vijfjarig abonnement: 2400,– fr. of 132,– gld.; levenslang abonnement: 15 000,– fr. of 775,– gld.
Rekeningen: Voor België telkens t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen KB 402-5510531-55 of ASLK 001-2376527-06; voor Nederland: postgiro rek.: 111278 t.n.v. Libro-Servo Esperanto-Nederland, Haarlem.

Redacteurs: Guido Van Damme, Jean-Pierre VandenDaele en Paul Peeraerts.
Medewerkers: W.M.A. De Smet, R. Rotsaert, I. Lievens, I. Durwael, J. Schram, J. De Mulder, e.a.
Verantwoordelijke uitgever: Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.
Horizontaal verschijnt de eerste van elke oneven maand.

Bijvoegsels bij **Horizontaal** worden slechts toegestaan als ze keurig gedrukt zijn en in onberispelijk Nederlands of Esperanto zijn opgesteld. De kosten veroorzaakt door het bijvoegen van het drukwerk worden gefactureerd.

Teksten voor publikatie moeten op de redactie toekomen uiterlijk op de 1ste van de even maand. De redactie houdt zich het recht voor ingezonden teksten, advertenties of bijvoegsels te weigeren of grammaticaal/stylistisch aan te passen. In geval van discussie beslist het Bestuur van de Vlaamse Esperantobond.

Overname van artikels is vrij, op voorwaarde dat de bron wordt vermeld en een presentexemplaar aan de redactie wordt gezonden.

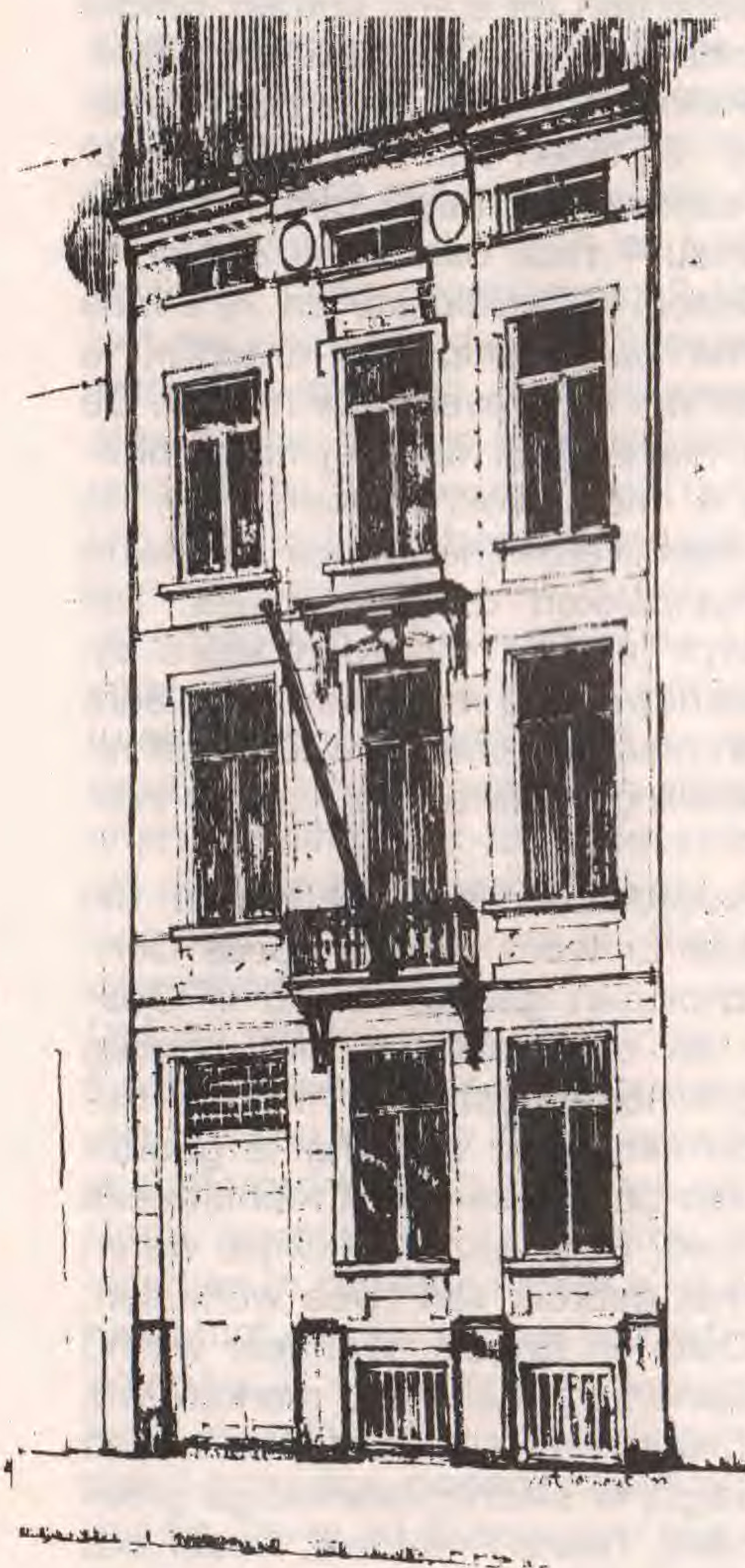

Lijst van adressen van alle plaatsen in Nederland en Vlaanderen waar inlichtingen over Esperanto kunnen worden ingewonnen. Voor meer gedetailleerde gegevens over de clubs verwijzen we naar de activiteitenkalender waar u inlichtingen vindt over de activiteiten die in de volgende 3 maanden zijn gepland.

Vlaamse Esperantobond/Flandra Esperanto-Ligo Frankrijklei, 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: (03) 234 34 00, Fax.: (03) 233 54 33. Elektronisch adres: fel@eunet.be,
Vlaamse Esperanto Jongeren Vereniging/Flandra Esperanto Junulara Asocio p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: (03) 234 34 00.
Fervojistoj L. De Sutter, Frère-Orbanstraat 210, B-8400 Oostende, tel.: (059) 50 18 25.
Esperanto-Nederland Arubastraat 53, NL-9715 RV Groningen, Nederland. Tel.: (050) 577 59 54.
Hoofdkantoor van de Esperanto Wereldbond/Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: (010) 436 10 44.
Esperanto Scoutsvereniging/Skolta Esperanto-Ligo (SEL) Arie Bouman, Driesdreef 8, B-9030 Gent. Tel.: (09) 227 48 41. SEL heeft groepen of leden in Diepenbeek, Gent, Halle, Oostende en Tienen.

Bestuursleden van FEL:
Ivo Durwael (Voorzitter, Informatie, Esperantohuis), Paul Gilsonlaan 5, 2650 Edegem. Tel.: (03) 440 30 92.
Wim M.A. De Smet (ondervoorzitter, Europese zaken), Hertendreef 12, 2920 Kalmthout. Tel.: (03) 666 99 49.
Johan Van Eenoo (secretaris), Stationsstraat 27, 8380 Lissewege. Tel.: (050) 54 40 03.
Marc Cuffez, (hulpsecretaris) Elisabethlaan 295, 8400 Oostende. Tel.: (059) 80 85 17.
Flory Witdoeckt (financiën), Witte-Nonnenstraat 9A, 8400 Oostende. Tel.: (059) 70 29 14; Fax: (059) 80 23 42.
Henny Jacques-De Ketelaere (onderwijs), Miræusstraat 26, b3, 2018 Antwerpen. Tel.: (03) 237 15 67.
Jef Geraerts, Boendersstraat 12, 3670 Meeuwen.
Walter Vandenkieboom, Witte-Nonnenstraat 9A, 8400 Oostende. Tel.: (059) 70 29 14.

Contactadressen van de groepen
AALST *La Pioniro*, Hugo Dossche, Asserendries 103, B-9300 Aalst, tel.: (053) 70 17 89.
ALKMAAR Hans ten Hagen, Middenweg 587, NL-1704 BH Heerhugowaard, tel.: (072) 571 79 18.
ALMELO G.C.A.M. Dercks, Ootmarsumsestraat 47, NL-7607 AX Almelo, tel.: (0546) 819403.
AMERSFOORT W.P. Roelofs, Vosseveldlaan 16, NL-3768 GM Soest, tel.: (035) 601 54 73.

Er waren grote veranderingen gepland voor Horizontaal. *De bedoeling was om het blad om te vormen tot een gemeenschappelijk ledenblad voor Vlaanderen en Nederland, en voortaan het Esperanto als (belangrijkste) voertaal te gebruiken. Daarmee zou worden ingespeeld op de wens van de besturen van FEL en EN, maar ook op de wens van vele leden-lezers.*

Waarom gaan die grootse plannen dan niet door? Er is slechts één reden: de Vlaamse subsidie-regeling. Om in aanmerking te komen voor subsidie moet de Vlaamse Esperantobond beschikken over een informatietijdschrift dat zich richt tot het grote publiek (en dus niet alleen tot mensen die reeds Esperanto kennen) – en dat kan dus niet in het Esperanto. Ook een gemeenschappelijk tijdschrift met een „vreemde mogendheid" komt niet in aanmerking. Er zat voor het bestuur dus niets anders op dan de plannen af te blazen... en voort te doen.

Toch komen er veranderingen. De samenwerking met Esperanto-Nederland wordt niet helemaal teniet gedaan. Voor de toekomst plannen we een gezamenlijke taalrubriek die zowel zal verschijnen in het nieuwe tijdschrift van Esperanto-Nederland als in Horizontaal. *Ook zal er redactioneel worden samengewerkt en zal er – voor zover mogelijk – een ruime uitwisseling van artikels worden nagestreefd.*

Een interne wijziging is ook dat het bestuur de vorming van een heus redactiecomité nastreeft. Dat comité zou voor elk nummer éénmaal samenkomen om te bekijken welke artikels in aanmerking komen en wie waarvoor verantwoordelijk zal zijn. Als leden van dit comité wordt een beroep gedaan op die mensen die in de plaatselijke clubs een eigen blad verzorgen. Deze bundeling van krachten zou trouwens ook kunnen helpen om de kosten van uitgaven te verlagen en eventuele inkomsten – ik denk hierbij bijvoorbeeld aan advertenties – te verhogen.

Intussen ligt dit nummer echter naast je ontbijtbord. Je zal merken dat internationale communicatie (in de wereld en in Europa) weer de hoofdbrok vormt met een lang artikel van Claude Piron, een bespreking van het boek Europa en de perfecte taal *van Umberto Eco, een verslag over het Esperanto-Wereldcongres dat in een Finse krant verscheen, en een overzicht van wat Ierse europarlementairen denken over Esperanto. Voorwaar, ditmaal weer een evenwichtig nummer met heel wat stof tot nadenken. Het opnemen van drie artikelen in het Esperanto komt daarenboven te gemoet aan hen die ook Esperanto-leesvoer in hun tijdschrift verlangen en verwachten.*

Voor het volgende nummer is er zoals gezegd werk aan de winkel voor het nieuwe redactiecomité. Maar er wacht reeds een voorstel. Op de valreep ontvingen wij een verslag van SEL over de Scouts Wereldjamboree. Het kwam te laat toe om nog in dit nummer een plaats te vinden. Maar samen met het artikel van Nico Boon dat in La Hirundo, *het ledenblad van SEL, verscheen, vormt het een goede basis voor een uitgebreid artikel in* Horizontaal *1996/1.* *gvd*

Perverse effecten

van het huidige systeem van de wereldcommunicatie

Voor het geplande, maar afgeblazen, colloquium om de vijftigste verjaardag van de Verenigde Naties te vieren, was als spreker o.a. Claude Piron gevraagd, een bekend pleiter voor de zaak van het Esperanto. De toespraak die hij tijdens dit colloquium zou houden, hield hij ook tijdens het 2de Esperantocongres van de Europese Unie, dat van 2 tot 6 juni 1995 te Parijs werd gehouden. We presenteren die toespraak hier in vertaling met slechts hier en daar enkele weglatingen.

De meest geschikte en gebruikte manier om een ziekte te onderkennen en te behandelen, is het vergelijken. Bekijk bijvoorbeeld deze twee groepen van mensen. De ene groep toont een aantal symptomen: de spieren verliezen hun kracht, bloedend tandvlees, ze voelen pijn bij aanraking in de buurt van de nieren of de maag, ze zijn verschrikkelijk moe, ze hebben geen weerstand tegen ziekten en tenslotte vallen hun tanden uit. De tweede groep vertoont geen van al deze symptomen. Daarna vergelijk je ook hun levenswijze, en zo merk je dat hun eetgewoonten een even groot verschil vertonen als hun gezondheidstoestand. Bij de eerste ontbreken verse groenten en fruit, terwijl dat bij de tweede geregeld op het menu staat. Bij herhaling van deze observaties, kom je tot dezelfde vaststelling: wanneer de genoemde symptomen zich voordoen, ontbreken in het menu verse groenten en fruit. Daaruit kan je besluiten dat de ziekte wordt veroorzaakt door gebrek aan iets dat essentieel is voor een gezond functioneren. De geneeskunde kent dit fenomeen als het ontbreken van essentiële voedingsstoffen.

Te gemakkelijk aanvaard slecht functioneren

Wanneer we nu eens gaan bekijken, hoe Europa functioneert, dan bemerken we een verschrikkelijk tekort. En dat tekort wordt veroorzaakt door een reeks perverse gedragingen. Ik noem ze pervers, omdat ze negatief zijn en de oorzaak van frustratie, lijden en allerlei knoeierijen, maar ze voltrekken zich in het verborgene, zonder dat politici, journalisten of het grote publiek het beseffen. Zij verknoeien veel, maar de hele maatschappij doet alsof dat helemaal niets geeft. En juist daarin ligt hun perverse aard. Ik noem ze ook pervers, omdat die gedragingen oorzaak worden van veel kwaad: omdat men ze verzwijgt, ziet men ze niet, en dit niet zien ondersteunt en versterkt op zijn beurt weer de perverse gedragingen. Het is een kluwen, waarin verblinding verhindert dat men uit de verblinding raakt. Deze situatie kon tot stand komen, omdat de leidinggevende personen niet (willen) beseffen, dat ze pathologisch handelen en dat genezing mogelijk is[1]. Zij lijden aan een gebrek – er ontbreekt iets essentieels: talige communicatie op een juist niveau – maar dat weten zij niet, of willen zij niet weten. Bijgevolg stellen zij ermee zich tevreden de ziekte enigszins draaglijk te maken, in plaats van te streven naar herstel. De ziekte draaglijk maken kan door symptoombehandeling, m.a.w. men zoekt middelen om de symptomen te laten verdwijnen, maar de ziekte fundamenteel aanpakken doet men niet. Die handelwijze slorpt jaarlijks miljarden ecu's op met een betreurenswaardig resultaat. Het slecht functioneren kan men aantonen zowel op het niveau van de instellingen als op dat van de individuele burger.

Ziehier enkele voorbeelden van het laatste, die ikzelf meemaakte: Er werd een Europees Congres voor Psychologen georganiseerd in Oostenrijk. Omdat de organisatoren niet genoeg geld hadden om hoge kosten te maken, besloten zij directe simultane vertaling te gebruiken. De lezing van de spreker werd rechtstreeks zin per zin vertaald. Door deze werkwijze waren zij beperkt tot het gebruik van twee werktalen. Zij gebruikten Duits en Engels. Wanneer we nu de lijst met deelnemers bekijken, merken we, dat hoewel er mensen uit alle Europese landen werden uitgenodigd, er slechts evenredige groepen uit Skandinavië, Groot-Brittannië, Nederland en de Duitstalige landen aanwezig waren. Er was slechts één Italiaan, twee Fransen, één Franstalige Zwitser, geen Spanjaarden, geen Portugezen, geen Grieken... De werktalen selecteerden de deelnemers. [In het Esperanto is de-

1. Je kan dit vergelijken met alcoholisme. Zolang de alcoholist niet zelf inziet en aan zichzelf bekent dat hij alcoholist is, kan er van enige therapie en/of kans op genezing geen sprake zijn. (n.v.d. vert.)

ze zin niet dubbelzinnig: *La partoprenantojN selektis la lingvoj.* vert.] Hoewel het congres officieel „Europees" heet, is het in feite slechts „Germaans". Deze niet bedoelde, maar vaak voorkomende selectie, is één van de typische perverse effecten.

Een ander voorbeeld: Ik werd gevraagd om verslag op te maken van een bijeenkomst in Genève van mensen die werken op het gebied van psychologie en religie. Hoewel het om een Europese bijeenkomst ging, werd er enkel Frans gebruikt. Er kwamen vooral mensen uit de Middelandse-Zee-landen, uit Franstalige landen maar ook enkele Duitsers en Nederlanders. Tijdens de plenaire zitting werden de sprekers vaak onderbroken door een Duitser die nadere uitleg vroeg en dan in het Duits vertaalde. Weldra vormde zich rond deze persoon een groepje voor wie hij fluisterend vertaalde. Dit constante gefluister was erg storend voor de anderen. Na de plenaire zitting waren er werkgroepen. Hoe vormden deze groepen zich? Volgens de taal. Het resultaat was dat alle Spanjaarden bij elkaar zaten, de Italianen, de Nederlandstaligen,... Na afloop klaagde een Duitser: „Het is erg frustrerend. Ik ben helemaal van Hamburg gekomen om eens met anderen ervaringen en ideeën te kunnen uitwisselen, en ik heb enkel met Duitsers gepraat." Zulke situaties komen geregeld voor. Zij maken een kruisbestuiving tussen culturen gewoon onmogelijk. Een pervers effect.

Vaak ook stellen mensen in situaties met simultane vertaling, die toevallig zowel de brontaal als de doeltaal beheersen, vast, dat de vertaling lang niet altijd accuraat is. Ook dat is een pervers effect.[2]

Ook bij het toerisme merken we hetzelfde fenomeen. Hoewel in de mediterrane vakantieverblijven mensen van de meest verschillende culturele achtergronden als het ware op elkaars schoot zitten, vormen zij geïsoleerde blokken, waarin iedereen in zijn eigen sfeer blijft en geen contact heeft met de rest van de wereld.

Wanneer ik – uit hoofde van mijn opdracht – moet spreken met vluchtelingen uit ex-Joegoslavië kom ik – ondanks mijn kennis van Frans, Engels, Duits en Russisch – niet verder dan een moeilijk, hortend en stotend gesprek, alsof wij allen het slachtoffer zijn van een hersenletsel, dat niet volledig is genezen. Het tekort dringt ons een ziekelijk gebrekkig functioneren op, dat onophoudelijk frustraties en complicaties veroorzaakt, zelfs bij het oplossen van de eenvoudigste dagdagelijkse problemen. Voor de vluchtelingen betekent het opgesloten zijn achter deze taalmuren een groot lijden, maar niemand spreekt over hun folteringen, alsof alles vlot verloopt, en er niets aan te doen is. Weer zo'n pervers gevolg.

2. Piron geeft hier een concreet voorbeeld dat we om de tekst wat in te korten in vertaling echter hebben weggelaten. Het fenomeen is bekend. (vert.)

Culturele integratie via toerisme.

Valse voorstelling van de wereldcultuur

Wanneer je in boekhandels de rekken met „vertaalde literatuur" bekijkt, stel je vast dat het merendeel daarvan (tot 90 %) vertalingen uit het Engels zijn. De vraag rijst: zijn er alleen maar in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, auteurs die de moeite van het vertalen waard zijn? Het is een pervers vervalst beeld van de wereldcultuur. De verhouding tussen het aantal vertaalde werken en hun belang in de wereldliteratuur is helemaal scheefgetrokken. Bij gebrek aan een echte transnationale taal kunnen van de eventuele vertalers 9 op 10 enkel uit het Engels vertalen.[3]

Om dezelfde reden zijn 80 % van de televisiefilms Amerikaanse produkten. Cultuur is het tweede export-produkt van de VS, maar de cultuurobjecten zijn bijna uitsluitend (televisie)films. Zo kijkt heel de wereld naar *Dallas* en *Dynasty*. En onder invloed van de gedragspatronen daarin gepresenteerd, verandert de denk- en gevoelswereld overal ter wereld. Er is niets pervers aan het feit dat wij cultuurprodukten uit andere landen bekijken; het perverse ligt daarin, dat kwantitatief – maar niet kwalitatief – één cultuur de andere zo sterk overvleugelt. Terwijl in veel

3. Piron geeft hierbij geen verder commentaar, maar het is wel een interessante observatie dat bij traditioneel vertalen, de vertaler meestal de doeltaal als moedertaal heeft, en de brontaal als tweede taal heeft aangeleerd. Bij vertalingen naar het Esperanto is het echter zo, dat de vertaler meestal de brontaal als moedertaal heeft, en bijgevolg veel beter alle subtiele nuances die in een literair werk voorkomen kan proberen weer te geven in de vertaling. (vert.)

landen 80 % van de televisiefilms Amerikaans zijn, kijken Amerikanen, enkele uitzonderingen niet te na gesproken, niet naar buitenlandse films, luisteren zij niet naar buitenlandse liedjes, lezen zij geen vreemde auteurs en ontlenen zij geen woorden uit andere culturen.[4]

Vertaalde literatuur: een juist beeld?

Verwarring creëert kasten

In Montreux (Zwitserland) heeft elk jaar het „Festival van de lach" plaats. Dat betekent dat humoristen uit de hele Franstalige wereld komen afgezakt om het publiek aan het lachen te brengen. Dit jaar (1995) besloot men om er een internationaal festival van te maken. Hoe deed men dat: men voegde aan het normale programma ook een Engelstalig onderdeel toe, en dat was dat. Er kwamen heel wat toeschouwers want velen kennen Engels. Maar Engels kennen en Engelse humor begrijpen is niet hetzelfde. Het tweede vergt een veel groter begrip dan wat de toeschouwers, die weliswaar dagelijks het Engels in hun beroep gebruiken, hebben. Dat deel van het festival was helemaal niet „internationaal" maar „Angelsaksisch". En daarin ligt de perversiteit. Men schept verwarring tussen het begrip internationaal (mondiaal) en Engelstalig. De krant *The European* is daarvoor symptomatisch. De naam is Engels, de inhoud is Engelstalig, maar de krant stelt zich voor als dé „Europese" krant. En men gaat stilzwijgend voorbij aan het feit dat om het Engels te beheersen op een gelijk niveau als een moedertaalspreker, men gedurende vele jaren in een Engelstalig land moet leven en constant moet ondergedompeld zijn in de Engelse cultuur.

4. Zie hierover ook TIME, 27 feb. 1995, p. 36 e.v. waarin de auteur van het artikel naar voor schuift dat dit fenomeen te wijten is aan het feit dat cineasten in Europa niet de films maken die de mensen willen zien. Het artikel geeft echter ook toe, dat Amerikanen niet houden van films met ondertiteling. (vert.)

Hoewel niemand het juiste woord durft gebruiken, heeft de gemeenschap zo in de wereld een kastesysteem geïntroduceerd. Het feit dat iemand geboren wordt aan de goede kant van „de taalgrens"[5], kent die persoon een aantal privileges toe, die helemaal niet in verhouding staan tot zijn andere kwaliteiten. En die persoon gedraagt zich als behoort hij tot een hogere kaste: hij vindt het normaal, dat iedereen zijn taal verstaat en ze gebruikt, en merkt nauwelijks, dat dit aan hem in heel wat situaties een bevoorrechte positie verleent: bijvoorbeeld bij commerciële onderhandelingen of in een wetenschappelijk congres. Zo wordt de verhouding met zijn gesprekspartner(s) verstoord. Je kan die vergelijken met de positie van een ouder tegenover een kind. De gesprekspartner maakt fouten, zoekt naar woorden, drukt iets niet helemaal correct of met de juiste nuance uit, maakt onbedoelde woordspelingen en maakt zichzelf daardoor belachelijk.[6] Wanneer je met iemand spreekt die jouw taal niet perfect beheerst, heb je steeds het gevoel dat je die persoon kan corrigeren, op fouten wijzen, lesgeven. En dat brengt de hele verhouding in een speciaal, psychologisch onevenwicht. Misschien is geen van beide gesprekspartners zich daarvan bewust, maar zelfs onbewust heeft het zijn invloed en is het niet gezond. Ze staan niet op gelijke voet. De niet-moedertaalspreker bevindt zich eigenlijk in een lagere kaste, maar voelt zich – eigenlijk is het zelfbedrog – fier omwille van zijn talenkennis. Hij voelt zich opgenomen in een hogere klasse. Hoe het ook zij, of de persoon in kwestie zich nu minderwaardig of (onterecht) superieur en fier voelt, zulke situaties, die zelden tot op het bot worden uitgediept, behoren tot de perverse gevolgen van ons communicatiesysteem.

Dodende communicatie

Omdat de niveaus verward zijn en omdat het Engels wijdverbreid als surrogaat voor een transnationale taal wordt gebruikt, wordt het vaak onder gelijken gebruikt, d.w.z. tussen mensen die het niet als moedertaal spreken. *Wall Street Journal* wijdde op 22 maart 1995 een lang artikel aan dat fenomeen, onder de titel:

5. Om alle verwarring te vermijden: de auteur bedoelt hier natuurlijk de Engelse taalgrens, het feit geboren te zijn in een Engelstalig land.
6. Zo zei de Deense minister, mevrouw Helle Degn, tijdens een Europese bijeenkomst: *„I'm at the beginning of my period."* Ze bedoelde: Ik ben in het begin van mijn ambtstermijn, maar zei, Ik ben in het begin van mijn menstruatie."

Meer dan 3000 doden in het luchtverkeer door falende „internationale communicatie" in het Engels.

„World Speeks English, Often None Too Well; Results Are Tragicomic. (De wereld spreekt Engels, vaak niet te goed; resultaten zijn tragikomisch). Dit artikel – dat verdient in zijn geheel te worden opgenomen – toont voorbeeld na voorbeeld uit de realiteit aan, hoe internationale communicatie via het Engels faalt.
Eén van de schrijnendste perverse gevolgen is wel hoezeer het niveau van de communicatie afglijdt tot een uiterst laag niveau en dat dit als normaal wordt beschouwd. De bedrijfsleider van het Deense filiaal van een multinational zegt het zo: „Eén van de dingen die we hier gemeen hebben, is dat iedereen verschrikkelijk slecht Engels spreekt, maar we trekken onze plan met dat beetje." Men ziet dus af van een normale menselijke communicatie, vol leven en geest, genuanceerd, met volledig en onmiddellijk wederzijds begrip, met grapjes en gelach. Het soort communicatie dat onder esperantisten „alledaags" is. En men ziet ervan af, omdat men zich krampachtig en bevooroordeeld vasthoudt aan een slecht hulpmiddel en daarom denkt dat iets anders niet mogelijk is. Dit is één van de perverse gevolgen van het hedendaagse, algemeen toegepaste bedrog waar het talige communicatie betreft.
Maar de situatie is nog dramatischer. Het gebruik van het Engels kan dodelijk zijn. Bij het grote vliegtuigongeval op Tenerife, had de controletoren aan de piloot van een van de beide vliegtuigen volgende boodschap doorgegeven: *„Clipper 1736 report clear of runway."* Je vraagt je misschien af, waarom ik die boodschap niet vertaal. Nu, om de eenvoudige reden dat ik ze niet begrijp. Ik ben van beroep vertaler Engels, leefde in de VS, doe zelfs therapie-sessies in het Engels, maar als ik de piloot was geweest, had ik dezelfde fout gemaakt. Ik zou die boodschap als toestemming tot vertrekken hebben geïnterpreteerd. Professor Edward Johnson, van de universiteit van Cambridge, probeerde te tellen, hoeveel mensen door gelijkaardige communicatiestoornissen in het luchtverkeer zijn omgekomen. Bij 3000 is hij gestopt. Is dit geen pervers effect van het huidige communicatiesysteem, dat probeert een tekort te vervangen door een surrogaat dat, fonetisch, één van de minst geschikte is om te voldoen aan de noden van een duidelijke en efficiënte communicatie?
Het tekort veroorzaakt zoveel spanningen en frustraties, dat mensen een onweerstaanbare noodzaak aan een communicatiemiddel voelen. Maar de maatschappij doet ons geloven dat dat gebrek alleen kan worden opgevuld door dit surrogaat Engels, en gooit zich er ondoordacht op. Zo worden er leugenachtige boodschappen op het publiek afgevuurd. Reclame over taalonderwijs is misleidend. Feitelijk moet men gedurende tientallen jaren, meerdere uren per week studeren om een aanvaardbaar taalbeheersingsniveau te bereiken, maar men belooft het je in drie maanden. Ook een verblijf van drie maanden in een Engelstalig land, brengt niet het verhoopte succes. Om je kinderen dat te besparen, stuur je hen al van zes, zeven jaar naar Engelse taalcursussen. Dit systeem breidt zich tegenwoordig zienderogen uit en bezorgt aan de kinderpsychologen nieuwe patiënten: kleine kinderen die overspannen, oververmoeid en psychisch verstoord zijn.
Onze samenleving heeft zijn communicatiesysteem op een verkeerd inzicht gebaseerd, namelijk, dat er niets essentieels ontbreekt. Dus hoeft men ook niets te zoeken of na te gaan waar te zoeken. De boodschap aan de maatschappij, o.a. van de Europese instellingen, is, dat alles vlotjes verloopt in het huidige systeem. En inderdaad, feitelijk heersen er nu twee systemen: dat van de jungle en dat van de burocratie. Het systeem van de jungle laat de sterkste overheersen. Vrijwel alles wat tot nog toe vermeld werd, heeft betrekking op het jungle-systeem.

Het systeem van de burocratie

Het burocratische systeem toont veel gelijkenis met het voormalige sovjet-systeem. Er is geen verband tussen investering en resultaat. Er is

Hoeveel bomen voor Europees papier?

geen kosten/batenanalyse. Men geeft miljarden uit aan vertolking en vertaling, en het resultaat is kwalitatief gezien zeer pover. Men verzet bergen papier. De Europese Unie gebruikt elf talen. Omdat vertaling in twee etappes gebeurt, moet elk blad tweemaal worden getypt: eenmaal door de vertaler, eenmaal door de redacteur. (Vaak is er zelfs nog een derde keer.) Een instelling die met 11 talen functioneert, gebruikt zo 24 maal meer papier dan een instelling die slechts één taal gebruikt. Bedenk even hoeveel bomen daaraan worden geofferd.
Toen ik het boek *Le défi des langues* schreef, bedroegen, volgens de enige betrouwbare bron die ik vond, de vertaalkosten in de EU voor 1989 ongeveer 60 miljard Belgische frank. Het, uiterst betrouwbare, cijfer voor 1994 is ongeveer 3000 miljard.[7] Dit betekent dat op 5 jaar tijd de kost met 50 is vermenigvuldigd! En dit vóór de invoering van het Zweeds en het Fins. De kost verveelvuldigde met 50, maar niemand bracht de belastingbetaler daarvan op de hoogte. Misschien is het eerste cijfer zwaar onderschat. Maar waarom is het zo moeilijk om betrouwbare informatie over die dingen te vinden? De drang om de waarheid en de gigantische omvang van deze uitgaven te verbergen, zijn perverse gevolgen van het systeem.
In de EU werken 7000 mensen enkel en alleen omwille van het systeem van veeltaligheid: vertalers, tolken, secretaressen, typisten, terminologen, bibliothecarissen, loopjongens, plus het kantoorpersoneel dat nodig is om de administratie van een personeelsbestand van zulk een omvang te verzorgen. 7000 is reeds een middelgroot dorp. Die mensen hebben grote onderhoudskosten: liften, telefoon, kantoor (+ verwarming en onderhoud), computers, papier (+ toelevering en opslag), enz. In een gewoon dorp betalen de bewoners zelf die kosten... maar in het taaldorp van de EU komt dat ten laste van de belastingbetaler. Maar nooit of nooit brengt men diegenen die ervoor moeten betalen, de belastingbetalers, op de hoogte van wat dat alles financieel betekent.
In 1991 werden in de EU per dag tussen de drie en de vier miljoen woorden vertaald, en elk woord kostte meer dan 12 Belgische frank. Voor elk vertaald woord kan men in de derde wereld drie kinderen redden die wegens diarree ter dood veroordeeld zijn. Dit burocratische systeem is ethisch gezien misdadig, maar niemand houdt zich serieus met de zaak bezig. Is dat dan geen perverse manier om het probleem van de communicatie aan te pakken?

De perverse weigering om eerlijk te zijn

Wat bijzonder pervers is, is de weigering om de burger zelf voor de keuze te stellen. Belastingbetalers betalen. Hebben ze niet het recht zelf te beslissen wat er met het geld gebeurt? Waarom zegt men niet: beslis zelf. Als we maar één taal gebruiken, kunnen we jaarlijks een kleine 3000 miljard besparen. Dat geld kunnen we besteden aan: werkeloosheid, sociale voorzorg, industriële ontwikkeling die nieuwe welstand meebrengt, cultuur, ondersteuning van sociaal zwakken, enz. Waarheen wil je dat het geld gaat, naar die dingen, of naar de bodemloze put van de communicatie.
Men zegt nooit: In de EU is er een gebrek aan degelijke, functionele transnationale communicatie. Nooit zegt men de waarheid, namelijk, dat als men op het terrein communicatie tussen volkeren bestudeert, men vaststelt dat er een gemeenschap bestaat, waar zich dat gebrek niet voordoet, waar de talige communicatie gezond functioneert, zonder misverstanden, zonder klasseverschillen, zonder ethisch niet verantwoorde meerkost, zonder grote investeringen van tijd, zonder prothesen als microfoon en hoofdtelefoon.
Die onmogelijkheid om de situatie aan de burger duidelijk te maken, is tegelijkertijd een pervers gevolg van het huidige systeem, als de oorzaak van die perversiteit. Het systeem houdt zichzelf in leven, zoals een kanker, die de krachten van het organisme verbruikt en zich eraan voedt, en zich zo ontwikkelt ten koste van dat organisme. Organisaties als UEA of SAT kunnen functioneren zonder die buitennissige papierkost, niet omdat het kleine organisaties zijn, maar omdat zij erin slagen de taalkosten, zowel directe als indirecte, te vermijden.
Eén van de perverse gevolgen van de situatie is

7. Jean de la Guérivière, „Babel à Bruxelles", *Le Monde*, 12 januari 1995. (Noot v.d. vert.: Dit bedrag is van dezelfde orde van grootte als de Belgische begroting.)

het bedrog, het verzwijgen, het taboe. De hoge instellingen van Europa weten maar al te goed dat ze in een straatje zonder eind zitten; dat het huidige systeem niet houdbaar is wanneer Hongarije, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Polen en vele anderen hun opwachting maken om toe te treden. En dat zal gebeuren, er wordt vaak genoeg op gezinspeeld. Maar men zegt niet dat er voor het taal-straatje zonder eind een uitweg is, die vrij is van discriminatie. In feite wacht men gewoon af om uiteindelijk het kaste-systeem ook in de Europese instellingen te kunnen invoeren.

Er zijn zoveel perverse effecten, dat ik ze niet allemaal kan opsommen. De houding van de Europese instellingen tegenover de burgers, die wijzen op het gebrek en de manier om het probleem op te lossen, is pervers, leugenachtig, verwaand, aanmatigend en laatdunkend. Wanneer een Europese burger zijn grondwettelijk recht gebruikt om een petitie bij het Europees Parlement in te dienen om recht te vragen, krijgt hij een antwoord dat in het geheel geen verband houdt met de inhoud van de petitie en dat eenvoudig stelt dat de realiteit waarnaar de onderschrijver verwijst, helemaal geen realiteit is. De antwoorden zijn beschamend zowel wegens de onwetenheid van de antwoordende instantie, als wegens de minachtende houding die deze aanneemt door willens nillens de realiteit te negeren en te weigeren de naar voren geschoven stellingen te onderzoeken.

Ook regeringen tonen weinig of geen respect voor hun burgers. Nooit hebben zij aan hun bevolking gezegd: „Zo ziet het communicatieprobleem in de wereld eruit. Zo gaat het bij Esperanto-gebruikers. Geloof de reclame van taalscholen niet, en geloof ook niet dat uw kinderen na het studeren van een taal in het secundair onderwijs, die taal ook voldoende zullen beheersen om ze op een normaal (laat staan gelijkwaardig) niveau te kunnen gebruiken. Om dat te kunnen moet men minstens 10 000 uur in studie van de taal investeren. Maar in het Esperanto is reeds na 200 uur een gelijkwaardig niveau bereikbaar. Er is dus een keuze tussen veel tijd investeren voor weinig resultaat, of weinig tijd voor een bevredigend resultaat. De keuze voor de tweede oplossing staat daarbij het studeren van andere talen niet in de weg. Wat kies je?"

De weigering om objectieve en eerlijke informatie te geven is de zoveelste perversiteit.

Evenmin maakt men bekend, hoeveel een staat uitgeeft, van het belastinggeld, om de eigen taal in het buitenland te promoten. Weet de bevolking bewust af van dergelijk gebruik? Weten de Fransen dat hun regering besliste 45 miljoen Franse frank te spenderen aan de verspreiding van het Frans in ex-communistische landen, en dat onder de huidige economische omstandigheden? Weten de Britten dat hun regering daar 40 miljoen dollar voor uittrok? En de Duitsers dat hun regering 80 miljoen dollar uittrok te spreiden over drie jaar voor hetzelfde gebied?[8] En zelfs als de burgers dat accepteren, hetzij uit prestige-overwegingen, hetzij met toekomstige commerciële bedoelingen, is dat dan geen perverse houding tegenover die volkeren wier taal nooit hetzelfde voordeel zal kunnen genieten?

Een gevaarlijk onevenwicht

Het huidige communicatiesysteem in Europa en de wereld is gebaseerd op bedrog. Volkeren bevinden zich in een situatie van gebrek, maar men zegt hen niet de waarheid over dat gebrek. Niet over het feit dat het bestaat, niet over het feit dat het kan worden verholpen. En men brengt hen in verwarring door hen wijs te maken dat een surrogaat het zelfde effect kan hebben als het authentieke hulpmiddel.

Daarom durf ik stellen dat Europa met knoeiwerk wordt opgebouwd, omdat men weigert de sluitsteen op de juiste plaats te gebruiken. Omdat de sluitsteen – een supranationale taal – ontbreekt, is het gebouw uit zijn evenwicht: niet iedereen draagt dezelfde last, en voorts, om instorten te vermijden, moet er gestut en ondersteund worden, met allerhande middelen, waardoor efficiënt gebruik van het gebouw onmogelijk wordt en waarvan de gigantische kosten niemand echt kent. De Europese leiders zijn zoals mensen die verantwoordelijk zijn voor voetbaltribunes, die instorten omdat zij de constructiefouten weigerden onder ogen te zien. Alles is aanwezig om diverse manieren van inter-etnische communicatie te vergelijken en diepgaand te analyseren. Waarom heeft men dan alleen oog voor de methode die de symptomen behandelt, terwijl er een andere is die de kern van het probleem aanpakt? Maar nee, men verkiest het taboe boven informatie over de realiteit. Ziekte is vreselijk, zeker wanneer één van de symptomen is dat de zieke zijn ziekte ontkent (bv. alcoholisme). Maar het kan zo niet blijven duren. We moeten de landen van Oost-Europa dankbaar zijn, want hun toetreden tot de EU zal hen die nu het taboe opleggen, dwingen de ogen te openen, te vergelijken, te analyseren en met overleg tot de juiste conclusie te komen, namelijk dat het gebrek gemakkelijk te ondervangen is.

8. Cijfers uit *The European*, 14 januari 1995.

Monato

multaj kialoj por legi ĝin ĝuste **nun**!

Mendu provekzempleron ĉe Flandra Esperanto-Ligo, Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, Belgio

Naalden in de hooiberg

Het boek van Umberto Eco, *Europa en de volmaakte taal*, is met grote belangstelling in de Esperantowereld ontvangen, niet in het minst, omdat Eco, tijdens het schrijven van dit boek, zich ook in het Esperanto heeft verdiept en zich a.h.w. tot het Esperanto heeft bekeerd. Misschien is dat wat sterk uitgedrukt, maar hij heeft toch zijn oorspronkelijke sceptische oordeel verlaten, en is de mening toegedaan dat het Esperanto inderdaad een heel grote waarde heeft en ruimschoots de verwachtingen kan inlossen die het schept en het doel dat het nastreeft kan realiseren – tenminste zuiver taalkundig bekeken. Maar waarover gaat het boek?

Eco gaat op zoek naar alle pogingen die – sinds Babel – ondernomen zijn om de mens opnieuw één taal te bezorgen. Maar reeds hier rijst een eerste twistpunt. Is de taalverscheidenheid wel met Babel ontstaan? Een analyse van het bijbelverhaal en een voorafgaand hoofdstuk leert dat er reeds vóór Babel taalverscheidenheid was. Waarom wordt er dan toch altijd aan Babel gerefereerd? Klaarblijkelijk interpreteerde men de taaldifferentiatie vóór Babel als het ontstaan van tribale dialecten, terwijl de gebeurtenissen bij Babel veroorzaakt werden door een goddelijke vloek.

Hoewel deze bijbelse tegenstrijdigheid aanleiding geeft tot enige discussie, houdt ze onderzoekers niet tegen om op zoek te gaan naar de „perfekte" taal. Aanvankelijk gaat het om de zoektocht naar de eerste/oorspronkelijke taal, later om pogingen om een universele en perfecte taal te construeren. Het boek behandelt dus de geschiedenis van het zoeken naar die universele taal, vooral toegespitst op wat men in de middeleeuwen en tijdens de renaissance op dat vlak heeft gerealiseerd.

De zoektocht van de mensheid naar de universele en perfecte taal begint eigenlijk met de zoektocht naar de Eerste taal. Welke taal heeft Adam in het Aards Paradijs gesproken. Daarbij komt de bovenvermelde tegenstrijdigheid aan het licht, maar wordt ook duidelijk hoe de interpretatie van die verhalen en het denken over de aard van die eerste taal geleidelijk evolueert. Eerst heerst de opvatting dat Adam een volledige taal heeft gekregen. Daarna maakt de stelling opgang dat hij niet een taal kreeg, maar het vermogen tot taal, de mogelijkheid om de dingen te benoemen en zo een taal uit te bouwen.

Geleidelijk aan dwaalt dit zoeken van de eerste taal echter af. Godsdienstige overwegingen krijgen meer en meer de nadruk en „de eerste taal" wordt stilaan *de taal tussen de mens, in casu de priesters, en God*. Daardoor krijgt de „perfecte taal" stilaan de status van „geheime taal". Op die manier kan de priesterklasse zich een superieure status en de daarbijhorende macht toeëigenen. Als „geheime taal" wordt ze echter ook bruikbaar in de politiek. Van godsdienst verschuift de zoektocht naar het politieke vlak.

De godsdienstige „universele" taal had echter ook de bedoeling om *correct* met God te communiceren. Dit aspect van de taal eigenen zich de filosofen toe. Hen gaat het er daarbij niet meer om correct met God te communiceren, maar veeleer om correct, logisch en eénduidig te denken en de gedachten in taal vast te leggen. Deze filosofische taal krijgt meer en meer een wiskundige inslag. Ze wordt sterk symbolisch en krijgt ook de functie van brugtaal. Een tekst uit één taal, zou via de sterk formele (en dus niet spreekbare) taal perfect in een andere taal kunnen worden overgezet. Deze matematische taal maakt gebruik van symbolen, cijfers enz. zodat ze niet als een in de dagelijkse omgang bruikbaar communicatiemiddel kan worden beschouwd. Denken wordt gelijkgesteld met „rekenen" en alles wordt dan ook in wiskundige symbolen vastgelegd. Deze projecten liggen aan de basis van de huidige zoektocht naar vertalen via de computer.

Het bespreken van alle afzonderlijke projecten heeft geen zin, daarvoor moet men het boek zelf lezen. Maar enkele krachtlijnen uit het boek presenteren is wel de moeite waard. Wat eerst en vooral opvalt, is dat veel van wat als „moderne" ideeën wordt beschouwd, reeds in de middel-

eeuwen aan bod kwam. Verder valt het op hoe vele van de principes van woord- en zinsbouw (morfologie en grammatica), die als „universeel" in het denken naar voren werden geschoven, in het Esperanto hun toepassing vinden. Uit deze geschiedenis blijkt echter ook hoe de wereld geleidelijk aan steeds complexer wordt, de wetenschappelijke verfijning steeds groter, en de mogelijkheden om heel die complexiteit in taal te vatten steeds moeilijker. Zo wordt de mogelijkheid van een universele taal steeds minder voor de hand liggend.

Het uitgangspunt van Eco is trouwens ook dat veeltaligheid een essentieel en typisch kenmerk van Europa is. De spanning tussen cultureel egocentrisme enerzijds en drang naar universalisme, oecumene en vrede zijn daarvan de belangrijkste karakteristieken.

Ten slotte nog twee punten om deze bespreking af te ronden. De oorspronkelijke zoektocht naar de universele taal vertrok vanuit het geloof dat de mensheid ooit één taal heeft gesproken. De hedendaagse zoektocht naar een universele taal is veel pragmatischer en gericht op de toekomst. De noodzaak om boodschappen tot ver in het nageslacht – duizenden en duizenden jaren lang – te bewaren, dwingt de mensheid als het ware zo'n taal te ontwerpen. Het voorbeeld van het gebied waar de Amerikanen hun kernproeven hebben uitgevoerd en dat voor tienduizende jaren levensgevaarlijk radio-actief besmet is, is daarvoor exemplarisch. Niet alleen de waarschuwing doorgeven, maar vooral ze ook doorgeven in een vorm die ook voor wezens die onze culturele achtergrond niet hebben – b.v. buitenaardse wezens – lijkt een onoverkomelijk probleem, omdat wij onszelf nu eenmaal niet los kunnen maken van onze culturele eigenheden. En omdat stappen of principes die voor ons „logisch" zijn, niet „an sich" logische zijn. Ze behoren toe aan een systeem en men kan ze enkel logisch begrijpen als men het systeem kent. Maar hoe kan men de kennis van dat systeem doorgeven?

Laat ik nog even stilstaan bij de vraag of Eco aan het Esperanto zijn zegen geeft. Ongetwijfeld besteedt hij ruime aandacht aan het fenomeen Esperanto en beoordeelt hij het erg positief. Maar Eco is een wetenschapper. Zijn zoektocht naar pogingen en realistaties om een universele taal te ontwerpen, lijken doorheen gans het werk het utopische van de idee te onderlijnen. Wel is het jammer dat door slordigheden – gedeeltelijk in de vertaling, maar ook enkele van Eco zelf[1] – nogal wat fouten in de Esperantovoorbeelden voorkomen. gvd

1. Dat kwamen we te weten door navraag via het internationale elektronische netwerk bij Italiaanse esperantisten.

Umberto Eco, *Europa en de Volmaakte Taal*. Amsterdanm, Agon, 1995. 368 p., Illus., 13 x 19.5 cm. Verkrijgbaar bij FEL, prijs: 990,– fr. + verzendingskosten.

DENASK.L

Tijdens het laatste Esperanto-Wereldcongres werd in de schoot van UEA, de Esperanto-Wereldbond, een vereniging van *denaskaj familioj* opgericht. Deze vereniging brengt families bijeen waarin kinderen van jongsaf o.a. ook in het Esperanto worden opgevoed. Meestal gaat het om twee- of drietalige opvoeding: locale taal + Esperanto, of moeder-, vadertaal + Esperanto.

Deze *denaskaj familioj* hebben met een babbellijn ook een plaatsje op het WWW (wereldwijde web, de populaire naam voor de elektronische informatiesnelweg) ingepalmd. Dat is op zich niets bijzonders, maar je kan zo een mooi voorbeeld krijgen van het specifieke van de echte internationale cultuur – zoals bv. ook Eco die interpreteert in zijn boven besproken boek.

Eén van de bedoelingen van de babbellijn is het geografische isolement te doorbreken, en zo vooral de alledaagse woordenschat – die soms erg persoonlijk lijkt te evolueren – wat meer op elkaar af te stemmen.

Eén van de discussies die zich op die babbellijn afspeelden, was die over de naam van brood en gebak. Nu is er zowel voor brood als voor taart en koekjes een probleemloos Esperanto equivalent, respectievelijk *pano, torto* en *kuko*. Maar ga eens kijken in de winkel: je vindt er eclairs, chocoladebliksems, vla, flan, cake, biscuit, ronde broodjes, lange broodjes, stokbrood, volkoren en voltarwe brood, om van de Vlaamse pistolets en sandwiches (die geen Engelse sandwiches zijn!) te zwijgen. En als je naar een Engelse, een Franse, een Duitse, en Finse, een Russische... bakker gaat, dan vindt je ook vanalles, maar weinig dat herkenbaar is. Het hoeft geen betoog dat je hier met het Esperanto in de miserie zit. Hoe ga je al die verschillende dingen benoemen. Er zijn weinig mogelijkheden. Je kan de locale naam „veresperantiseren"... maar het bijzondere is, dat je in het Esperanto ook kan gaan vergelijken: in hoeverre is wat men bij jullie aanbiedt hetzelfde, en in hoeverre is het verschillend van wat wij kennen. En juist dit internationaal vergelijken maakt echte internationale cultuur. gvd

Pri strategio de informado

En la mezo de julio ĵurnalisto de De Morgen *intervjuis min pri Esperanto. La konversacio daŭris unu kaj duonan horon. Artikolo aperis mardon, la 25an de julio en la rubriko* Moderne Don Quichots.

Mi ricevis kelkajn kritikojn de esperantistoj. La artikolo komenciĝis jene: „Nee, de oorspronkelijke opzet is helemaal niet geslaagd. Het Esperanto is geen wereldtaal geworden, zoals de bedoeling was." Durwael heeft er geen moeite mee om toe te geven dat het allemaal niet zo gelopen is als Lazaro Ludoviko Zamenhof (1859-1917) had voorzien. Toen hij in 1887 onder het pseudoniem Doktoro Esperanto zijn lingvo internacia ontwierp, had hij niets minder voor ogen dan een kommunikatiemiddel voor alle wereldburgers...."

Germain Pirlot eĉ skribe reagis al la redaktoro, Ruben Mooijman. Kiel kutime li bone dokumentis sin kaj pezis siajn argumentojn. Jen lia reago: Nochthans vind ik dat Dhr. Durwael ten onrechte verklaart dat „Het Esperanto geen wereldtaal is geworden, zoals de bedoeling was"! Maar, wat was de bedoeling van Dr. Zamenhof? Hij was in feite niet zo ambitieus: „Dat ieder mens, die de taal heeft geleerd, ze kan gebruiken om met mensen van andere naties te kommunikeren, dat deze taal al dan niet wordt aanvaard in de ganse wereld, dat ze al dan niet vele gebruikers heeft" (D-ro Esperanto, Jezyk Miedzynarodowy, Varsovie, Kelter, 1887, p.3). Dus, volgens mij, heeft het Esperanto integendeel reeds de bedoeling van L.L. Zamenhof met groot sukces bereikt...." *Poste sekvas kelkaj trafaj ekzemploj de Esperanto-atingaĵoj. Tiel Germain donis brilan ekzemplon, kiel oni povas transformi kritikon en laŭdon, kaj mi admiras lian lertecon.*

Kaj tamen, mi kontentis pri la unua paragrafo de la gazetartikolo. Per gazetartikolo, ni unuavice volas komuniki kun la legantoj. Por povi komuniki necesas kontakto. Neniu argumento helpas min, se la persono, kiun mi volas alparoli fermas siajn orelojn aŭ la pordon de sia domo. Por akiri kontakton, ni provu veni je la sama nivelo, je la sama ondolongo de tiuj, kiujn ni volas atingi. Nu, dum deĵorado en informaj budoj, kion mi faris jam dekojn da fojoj, mi ĉiufoje konfrontiĝis kun reagoj el la publiko, kiuj vortigas jenan ideon: Esperanto, bela revo, sed la origina ideo tamen ne realiĝis. Nu, ĝuste la komenca frazo de la gazetartikolo vortigas tiun ĝeneralan opinion. Multaj legantoj rekonas sian propran ideon kaj tiel estiĝas kontakto. Ili malfermas sian pordon kaj sian koron. En tia etoso, faktoj pri niaj eblecoj kaj atingoj trafos aŭdemajn orelojn. Kaj tion mi esperis.

Konklude, mi volas ripeti, ke mi daŭre admiras la iniciatojn de Germain Pirlot. Ni konsideru lin kiel brilan, nepre imitindan ekzemplon de celtrafa aktivulo. Samtempe, mi ankaŭ substrekas, ke en informa laboro emociaj elementoj estas pli trafaj ol raciaj.

Ivo Durwael, prezidanto

Beste lezer,

In 1996 beginnen we samen te werken met Esperanto-Nederland voor de realisatie van *Horizontaal*. We waren eigenlijk al verder. De onderhandelingen voor het uitgeven van een gemeenschappelijk tijdschrift waren al ver gevorderd.

Op donderdag, 26 september ontmoette een aantal vertegenwoordigers van culturele verenigingen raadgevers van de dienst Volksontwikkeling om te praten over de toepassing van de nieuwe decreten betreffende de subsidiëring van sociaal-cultureel werk. Toen kregen we te horen, dat alleen wordt gesubsidieerd voor activiteiten in Vlaanderen en Brussel en dat elke grensoverschrijdende activiteit uitgesloten is.

Het is wel cynisch dat grensoverschrijdende activiteiten worden afgestraft met een dreiging van subsidieverlies, terwijl er heel wat initiatieven worden genomen om de Europese idee weer leven in te blazen bij het publiek.

Na een moment van ontgoocheling vonden we, vooral onder impuls van onze Nederlandse vrienden, toch nog mogelijkheden om samen te werken met Nederland, door het uitwisselen van redactionele teksten, door een gemeenschappelijke taalrubriek en door samenwerking voor de illustratie van onze respectievelijke bladen. De uitnodiging tot samenwerking kwam trouwens uit Nederland. We zijn daar dubbel blij mee. Wij ijveren voor een intensere internationale samenwerking door het gebruik van een idioom, dat ons althans op taalgebied op gelijke voet zet. En toch, met onze taalgenoten uit Nederland hebben we het wel eens moeilijker dan met anderstaligen. We hebben de uitdaging aanvaard. Als dit niet lukt maken we onszelf als promotors van een betere communicatie te schande!

Laat ons op een Vlaams-Bourgondische manier het glas heffen op de groeiende samenwerking.

Ivo Durwael, Voorzitter.

Oud van leden, jong van hart

Verzeker jezelf van een lang leven, leer Esperanto! Dit is mijn conclusie na het grote feest van 23 september jongststleden, maar laten we beginnen bij het begin.

Net uit vakantie, eind augustus, meldt Ivo Durwael, in *La Verda Stelo* verantwoordelijk voor de accommodatie, dat de reeds 1 jaar geplande werkzaamheden, het schilderen en behangen van de zalen, van start zou gaan.

15 september, Cor Willems, die op een meesterlijke wijze Multatuli heeft vertaald, leest zijn tekst voor tussen potten verf, rollen behang en een immense stelling. Diezelfde avond stellen wij vast dat de nieuwe kleur van het houtwerk te pijnlijk is voor de ogen en moet vervangen worden door een rustiger tintje.

Maandag 17 september, even met de schilder gepraat, de prijs van de werkzaamheden was plots met 50% de hoogte ingegaan. In minder dan 1 uurloon komen we overeen dat er wel degelijk meer werk was dan gepland, de prijs wordt opnieuw bekeken en stabiliseert op + 16%.

Donderdag 21 september, bezoek aan het slagveld dat weer de salons van *La Verda Stelo* moet worden. Iedereen lijkt mij een beetje nerveus en voorspelt dat „het nooit op tijd zal klaar zijn". Zelf blijf ik volkomen rustig, de aanval van dyspepsie diezelfde avond verstoort wel mijn nachtrust.

Vrijdag 22 september: sprookjes bestaan, de „kabouters" hebben hun werk meer dan voortreffelijk gedaan. *La Verda Stelo* staat volledig in het nieuw. Als een pauw zo trots verwelkomen wij Silvia Moritz die samen met haar moeder Mercedes naar Antwerpen is gekomen om een *prelego* te houden over *„Kvakeroj"*. Een *prelego*, die het begin was van een onvergetelijk weekeinde. Naar goede LVS gewoonte gingen de toehoorders tevreden naar huis, zij het iets vroeger dan gewoonlijk, want de volgende dag was het de grote dag.

Zaterdag 23 september: Viering 25 jaar Officieel Esperanto-onderwijs in het stedelijk onderwijs. Om 13u stipt opende de huisbewaarder van Quellinstraat 31, waar onze officiële cursus loopt, de deuren. Zouden „de esperantisten" hun zaak komen verdedigen, of moesten Durwael en Schram elkaar troosten en toegeven dat de gedane inspanning te zwak was? Om 14.15u, dus met respect voor het bekende academisch kwartiertje, mochten de schepen voor onderwijs, de heer Verstraelen, de directrice van onze school, mevrouw Hilde Snels, de initiatiefnemer van de cursus, oud-voorzitter van LVS, Jo Haazen, FEL voorzitter Ivo Durwael en ikzelf onze blik werpen op een zeer bevredigend aantal esperantisten en sympathisanten die hadden plaats genomen in de zaal.

Het Nederlands vocaal ensemble *Akordo* opende de academische zitting met enkele mooie liederen in de taal van Zamenhof. Ivo trad als voorzitter van F.E.L op als ceremonie-meester en gaf om te beginnen het woord aan mevrouw Snels, Hilde voor de mensen die Esperanto leerden in Quellinstraat. Wanneer ik zeg dat Hilde, alhoewel zij het Esperanto niet echt beheerst, het hart van de echte esperantist bezit, zal niemand mij tegenspreken. Haar toespraak lag dan ook helemaal in de lijn van onze ideeën.

Meer dan opmerkelijk was de toespraak van de heer Verstraelen, schepen voor onderwijs in onze metropool. Zijn geloof in Esperanto als internationale taal, tegenover de internationale business-taal – hij sprak over imperialistische taal – was voor ons meer dan een riem onder het hart om de taal die ons zo dierbaar is met meer vuur dan ooit te verdedigen.

Jo Haazen was de volgende spreker, voor mij was het Nederlandstalig gedeelte van zeer groot belang, het verdedigen van Esperanto als filosofie en veel minder als taal gaf mij toch weer dat duwtje in de rug dat zo nu en dan nodig is om de molen draaiend te houden. Het Esperanto-gedeelte van zijn toespraak schetste vooral de progressiviteit van het Esperanto-onderwijs sinds zijn ontstaan. Tijd voor een pauze was door het iets langer dan geplande betoog van onze wereldberoemde beiaardier niet meer mogelijk.

Agnes Geelen sprak namens de oud-leerlingen over haar ervaring met het Esperanto. Agnes deed dit met zoveel verve, met zoveel klasse, met het hart en de ziel van een ware esperan-

tist, en het applaus uit de zaal was een duidelijke beaming van haar betoog.
Verzeker jezelf van een lang leven, leer Esperanto! Clementine De Cuyper, 80 jaar en esperantist, Edward Symoens, 80 jaar en esperantist, Jules Verstraeten, 80 jaar en esperantist, dit kan geen toeval meer zijn. Wat houdt deze mensen zo jong, zo actief?
Er was nog een tachtigjarige in de zaal, maar volgens afspraak mocht ik dit varkentje wassen. Als een kristallen bol uitsluitsel zou kunnen geven over de toekomst, dan was Rik de Roover reeds bijna 40 jaar *honora membro* van *La Verda Stelo*. Hoewel men volgens ingewijden nogal snel ziet wat voor vlees men in de kuip heeft wanneer een nieuw lid zich aanmeldt in Esperantujo, moest Rik de Roover gedurende al die jaren zijn „Sisyphus-werk" verrichten om deze zaterdag gehuldigd te worden als *Honora membro de La Verda Stelo*. Rik sprak in zijn bekende stijl een dankwoord uit, maar ik wil het hier toch nogmaals onderstrepen: Rik, Esperanto dankt jou.
La Verda Stelo gaf ter gelegenheid van deze huldiging het eerste deel van een reeks novellen uit (*etrakontoj* noemt Rik ze zelf) geschreven door Rik de Roover. *La Ruĝa Hirundo*, zo heet het boekje, is een anti-zuurpruim-boekje geschreven in een stijl die iedereen kan boeien en zeer toegankelijk is voor *komencantoj*, maar wat zou je anders verwachten van een man die een lange carrière als Esperanto-leraar achter de rug heeft.
Ivo kondigde de laatste maal *Akordo* aan en nodigde ons allemaal uit in *La refreŝigita Verda Stelo* voor een receptie aangeboden door de familie Symoens ter gelegenheid van de verjaardag van Edward Symoens.
Zondag 24 september: even terug kijken op een prachtdag.

Wie zoekt, die vindt

Reeds sinds jaren beschikt de Vlaamse Esperantobond in zijn zetel te Antwerpen, over een wetenschappelijke bibliotheek waarin tal van werken in en over het Esperanto, de taalproblematiek, interlinguïstiek, andere plantalen enz. zijn samengebracht. Verder zijn er ook tal van jaargangen van diverse Esperantotijdschriften en tijdschriften over taalproblematiek. Deze bibliotheek is daarom een handig en nuttig werkinstrument voor onderzoekers (of bijvoorbeeld studenten) die een studie over één of ander aspect in verband met Esperanto of taalproblemen willen maken.
Om de toegankelijkheid tot deze boeken te verbeteren, werd onlangs het hele bestand gesystematiseerd en op computer gezet. Wie de bibliotheek wil raadplegen kan elke dag terecht tijdens de kantooruren. Het betreft hier wel een presentiebibliotheek, d.w.z. dat de werken niet worden uitgeleend, maar alleen ter plaatse kunnen worden geraadpleegd. Het Esperantohuis beschikt over een rustige ruimte waar eventuele onderzoekers ongestoord kunnen werken.

Ik had de gelegenheid even te spreken met de heer Schandevyl, 35 jaar geleden directeur van mijn school, 25 geleden samen met Jo Haazen en Wim De Smet initiatiefnemer van de Esperanto-cursus.
Met Christian De Clerck, 25 jaar leraar Esperanto in Quellinstraat, maakten wij een eerste schets van wat te doen op 17 november wanneer William Auld *La Verda Stelo* bezoekt. Als oorlog, honger in de wereld en kernproeven niet bestonden, was ik nu perfect gelukkig.

Voor *La Verda Stelo*, Jacques Schram

Persoonlijk en stijlvol

Het einde van het jaar is traditioneel een periode waarin heel wat „beste wensen" over en weer worden gezonden, bij esperantisten zelfs de wereld rond. U kan dit jaar uw wensen in een „persoonlijke stijl" versturen. De Vlaamse Esperantobond biedt namelijk wenskaarten met diverse motieven aan tegen de prijs van 60,– fr. 't stuk. Bij bestellingen van minstens 10 kosten ze slechts 40,– fr. 't stuk en krijgt u gratis uw eigen persoonlijke wens op het inlegblad bijgeleverd. (Prijzen zonder verzendingskosten.)

En de Ierse Europarlementairen dan?

Aan de polemiek in onze vorige nummers kunnen we nog een stukje toevoegen. Want al werkt Germain Pirlot enigszins geïsoleerd binnen FEL[1], ook elders zijn er mensen bezig om Europarlementairen aan te schrijven. Ziehier wat de Ierse esperantisten bereikten en wat Ierse Europarlementairen denken over Esperanto

Mevr. Nuala Aherna (GP[2] – V)

Ik weet dat velen onder de groenen erg enthousiast zijn over het Esperanto en ik zal hen vragen mij commentaar en suggesties te geven over het Esperanto om aan het Europees Parlement voor te leggen.

Dhr. Niall Andrews (FF – RDE)

Men moet de idee onderzoeken om het Esperanto in de Europese Unie vooruit te helpen. In dat verband moet men de mogelijkheid onderzoeken om subsidies te verkrijgen van het Bureau voor Mindergebruikte talen.

Mevr. Mary Banotti (FG – PPE)

Ik heb reeds vele bijeenkomsten van esperantisten bijgewoond en ik zal eraan blijven deelnemen.

Dhr. Gerard Collins (FF – RDE)

Ik zal met plezier de zaak van het Esperanto onderzoeken en er mijn best voor doen.

Dhr. Pat Cox (NP – ELDR)

Ik zal zeker het Esperanto en de punten die u vermeldde, in overweging nemen.

Dhr. Brien Crowley (FF – RDE)

Ik voorzie dat bij een verdere verruiming van de Europese Unie, de vertaalkosten een grote hinder zullen betekenen. Toch ben ik de mening toegedaan, dat, indien de culturele diversiteit van Europa niet wordt behouden, we weliswaar een groot Europa zullen hebben, maar zonder fundament. Uiteindelijk zullen we dan een huis op zand hebben gebouwd. Misschien biedt het Esperanto ons de gelegenheid om enkele van de belastende hindernissen uit de weg te ruimen. Ik zal dus de mogelijkheden om deze taal te gebruiken blijven onderzoeken.

Dhr. John Cushnahan (FG – PPE)

Ik ontving uw beschouwingen betreffende het gebruik van het Esperanto en ik zal ze in gedachten houden wanneer men over deze zaak in het Europees Parlement debatteert.

Dhr. Pat the Cope Gallagher (FF – RDE)

Het mogelijk gebruik van Esperanto roept bij mij geen enkel bezwaar op. Ik verwelkom die idee zoals ik vanzelfsprekend ook de idee van het Iers als werktaal voor de Europese Unie verwelkom.

Dhr. Mark Killilea (FF – RDE)

De details over het Esperanto die u mij toestuurde, hebben mij zeer geboeid en ik zal met plezier alle steun verlenen aan welke resolutie ook die een bredere erkenning van die taal vraagt.

Dhr. Joe McCartin (FG – PPE)

Dank u voor uw brief en voor de informatie over het Esperanto. Ik zal die informatie in een dossier bewaren tot men over de zaak in het Europees Parlement debatteert.

Mevr. patricia McKenna (GP – V)

Weet dat ik de politiek om het Esperanto in te voeren in het Europees Parlement zal volgen.

Ook hier gaat het voor het grootste deel om uitingen van goodwill tegenover het Esperanto, vergelijk de antwoorden van Cushnahan en MacCartin. Toch: een tiental Belgen, evenzoveel Ieren, als ook Denen, Nederlanders, Grieken, Portugezen, Finnen en Zweden hun Europarlementairen kunnen overtuigen, dan hebben we al gauw een kleine 100 parlementairen die eventueel iets willen doen. Die kunnen we als groep aan hun woord houden en hen vragen gezamenlijk een voorstel in te dienen.

1. Als reden voor zijn isolement ziet Pirlot de omslachtige besluitvorming binnen FEL en de lange weg die een voorstel moet volgen tot men komt tot een eensgezinde houding aangaande de te volgen strategie, om van de inhoud van de eigenlijke brief dan nog niet te spreken.
2. Afkortingen van de politieke partijen: GP = Green Party (Groenen), FF = Fianna Fail (Europese Democraten, geen equivalent in België), FG = Fine Gail (Europese Volkspartij), NP = National Party (Europese Liberalen (?))

La lingva krizo en la Eŭropa Unio

Tijdens het Esperanto Wereldcongres in Tampere, Finland, verschenen er tal van positieve krante-artikelen over het Esperanto. Eén daarvan bereikte ons via INTERNET in Esperanto-vertaling. Vele van de ideeën zoals de vertaalkosten, taaldiscriminatie en echte internationale cultuur die in dit nummer aan bod komen (o.a. in de tekst van Piron en in het boek van Eco), vinden ook een echo in dit artikel. Het is hier dus wel op zijn plaats.

Oni devas adopti Esperanton kiel la oficialan lingvon de EU!
La gazetrubrikoj el la Universala Kongreso de Esperanto sendube igis multajn rideti. Ŝajne estas denove tempo por la blagoj de la varmega sezono.
La proponon oni tamen faris serioze. La ekuzo de ekstreme klara, unusenca kaj facila internacia lingvo kiel la oficiala lingvo de la Unio forigus komunikajn problemojn kaj ebligus ŝpari miliardojn. Kiel neŭtrala lingvo, ĝi ankaŭ malpliigus la lingvajn kaj kulturajn pasiojn, kiuj nun kirliĝas ĉirkaŭ EU.
Ŝajne en la propono troviĝas unu baza malavantaĝo: ĝi estus solvo tro facila kaj simpla por la naciisme egoismaj eŭropanoj.
Dum la integriĝo de Eŭropo aperis problemo, kiun oni ja delonge antaŭvidis sed por kies solvo ŝajnas ne troviĝi rimedoj. Kiam EU pligrandiĝas, la nombro de ĝiaj oficialaj lingvoj kreskas tiom ke la traduka kaj interpreta servo preskaŭ sufokiĝas – aŭ parte jam sufokiĝis. Tio ankaŭ kostas multe por la impostpagantoj.
La lingva krizo de EU evidentiĝis kiam la unua ne-hind-eŭropa lingvo de la Unio, la finna, klopodis prezenti sin kiel egalan kun la ceteraj oficialaj lingvoj. La promesitajn dokumentojn oni ne ricevis ĝustatempe en la finna, kaj la interpretado pere de aliaj lingvoj ofte faris la paroladojn de niaj eŭroparlamentanoj tute nekompreneblaj. La parlamentanoj akuzis la interpretistojn, la interpretistoj akuzis la parlamentanojn.
La lingvoscio de la finnlandaj politikistoj, eĉ se ĝi estas averaĝe pli bona ol la kapablo de pluraj aliaj EU-politikistoj kompreni aliajn lingvojn krom la sia, montriĝis tre mankhava. Kiam ili restas lingve en malsupera pozicio kompare kun la denaskaj parolantoj de la angla aŭ la franca, tio povis signifi malsuperan pozicion ankaŭ en la pritraktataj aferoj.
La defendado de malgrandaj lingvoj en la ĉiutaga laboro de EU estas parto de eŭropeco en ties plej bona formo. La Unio ja mem batalas kontraŭ la usona kultura imperiismo. Sed ĉu la ĝusta movo estas subteni ekzemple la malfreŝan naciisman kultur-arogantecon de Francio? Kial la gazetaro postulis ekzemple ke Jacob Söderman (finnlandano, elektita kiel la nova rajtoprotektanto de la civitanoj de EU) malkaŝu kiel bone li parolas la francan, sed ĝi ne maltrankviliĝas pro tio, kiel bone la finnaj oficistoj kaj politikistoj parolas la germanan, kiu ja estas multe pli granda lingvo en Eŭropo?
Eŭropo kaj eŭropeco suferis iam neripareblan malgajnon, kiam la latina lingvo perdis sian pozicion kiel kultura unuiganto. La naciaj lingvoj, kvankam ili signifis tiel multe por la kresko de la klereco, fariĝis ankaŭ instigiloj de sangaj konfliktoj. Oni ne bezonas iri malproksimen por trovi ekzemplojn de antaŭjuĝoj kontraŭ malplimultaj lingvoj.
La mezepoka latino ne estis lingvo de la popolo. En kulturo kaj administrado ĝi tamen estis neŭtrala kaj „demokrata" rilate naciecon. Ĝi ebligis ekzemple, ke la finnoj Johannes Pietarinpoika kaj Olavi Maununpoika iĝis rektoroj de la Pariza Universitato en la 14a kaj 15a jarcentoj.
Eĉ la mezepoka verga disciplino apenaŭ igus niajn politikistojn kaj oficistojn lernadi la latinajn deklinaciojn kaj prepoziciojn. Sed kial do ne alpreni lingvon, kiu havus nur 16 regulojn en sia gramatiko, sen iaj ajn esceptoj? Lingvon, kiun oni povus lerni en kelkaj semajnoj.
Kiu lingvo estus pli demokrata ol tiu, en kies uzo ĉiu havas la saman deiran pozicion? Kaj por la administrado signifus valoregan avantaĝon uzi rimedon sen dubasencaj esprimoj.
La 80a Universala Kongreso de Esperanto, kiu kunsidis en Tampereo, memorigas, ke tia lingvo jam ekzistas.
La finnoj, kiuj ofte suferas pro lingvaj problemoj kaj en la skandinavia kaj eŭropa kunlaboroj, certe permesus al la parolantoj de la hind-eŭropaj lingvoj tiun avantaĝon, ke la logiko kaj vortaro de Esperanto pli sekvas la anglan, svedan, germanan aŭ rusan lingvojn ol la malgrandan finnan – Esperanto ja estus por ni facila enirejo al ĝuste tiuj lingvoj.
Eble la lingvo, kiun L.L. Zamenhof kreis kaj publikigis en la jaro 1887, nur aperis tro frue. Se EU estus povinta krei sian propran laborlingvon, ĝi eble jam antaŭlonge estus doninta tiajn lingvajn direktivojn, kiuj ŝparus monon, kapdoloron kaj naciajn pasiojn.

Overdaad? 't Kan geen kwaad!

Op 4 en 5 november kan je een weekend lang je Esperantokennis bijschaven in Hazebrouck, Frankrijk. Je kan gedurende zes en een half uur Esperantocursus volgen op vier niveau's. De hoogste groep volgt een seminarium over *Ĉu tia estis vere Zamenhof,* geleid door Georges Lagrange. Deelname kost 40,– FF. Daarbij komt eventueel 185,– FF voor volpension.
Het Faulhaber-weekend belooft dit jaar iets heel bijzonders te worden. Het gaat door in Elspeet, Nederland, van 24 tot 26 november e.k. Het programma staat in het teken van de herdenking van de onderwijspionier Andreo Cseh. Het thema is: „Esperanto-onderwijs". Voor de lezingen zal men niemand minder dan de meest creatieve en geïnspireerde leraar en uitgever van boeken uit de Esperanto beweging, nl. Stefan MacGill uit Hongarije laten overkomen. En voor de ontspanningsprogramma's doet men een beroep op de befaamde Fraŭlino Barlaston en eveneens op de onvoorspelbare Stefan MacGill. Deelname kost tussen 135,– en 215,– gulden, afhankelijk van de gewenste kamer en de inschrijvingsdatum (hoe later, hoe duurder).
Op enkele uren ten zuiden van ons, nl. in Villers-les-Nancy in Frankrijk, kan men op 18 en 19 november een copie vinden van de programmastructuur van het weekend in Hazebrouck: zes en een half uur Esperantoles op vier niveau's. De hoogste groep volgt het seminarium *Enkonduko en la historion de la nombroj* van Prof. Pierre Janton. Maar ook deze stage voorziet in een ontspanningsgedeelte met een optreden van Jack Le Puil en een geleid bezoek aan Nancy. De inschrijvingsprijs bedraagt tussen 50,– en 180,– Franse frank. Deze som geeft alleen recht op deelname aan het programma. Hierbij komen uiteraard nog de hotel- en maaltijdkosten.
Deze formule lijkt wel erg succesvol, want de Saarlanders doen net hetzelfde in Homburg/Saar tijdens het weekend van 1 tot 3 december. Hun programma begint al op vrijdagnamiddag. Het hoogste niveau behandelt: „Het leven en werk van Prof. S. Kato", met lezingen door Prof. dr. Rokuro Makabe en Harald Schicke. Deelname kost 40,– DM en volpension 60,– DM per dag. In Homburg is ook een opvang voor kinderen voorzien.
Reisorganisator Kava-Pech stelt voor om het jaareinde door te brengen in Praag. Hij voorziet een programma voor het jaareinde van 30 december tot 2 januari en een uitgebreid toeristisch programma op de drempel van het nieuwe jaar van 2 tot 6 januari. In beide paketten is zowat alles voorzien wat een toerist kan verwachten, met volpension, silvesterbanket, geleide bezoeken in het Esperanto, concert- en theaterbezoek, tickets voor vervoer enz. Het korte programma kost in een tweepersoonskamer van 390,– tot 420,– DM per persoon, terwijl het vijfdaagse programma tusssen 210,– en 400,– DM varieert, naargelang de kamer en de inschrijvingsperiode.
Maar tradioneel nemen heel wat Vlamingen rond Nieuwjaar deel aan hetzij het Internacia Festivalo por junaj familioj, hetzij het Internacia Seminario de Germana Esperanto-Junularo. Beide hebben plaats tussen 27 december en 3 januari. De twee arrangementen richten zich tot mensen, die al Esperanto kennen. Toch is er een conversatiegroep voorzien in het Internacia Festivalo in Rotenburg. De programma's bestaan uit een mengeling van lezingen, discussiegroepen en zelfs speçiale cursussen met ontspanning, sauna, wandelingen, geestige programma's, spelletjes, gezellige babbels in de bar enz. In Rotenburg is het thema: Natuurgeneeskunde. Er is een speciaal kinderprogramma. Vorig jaar waren er zo maar eventjes 46 kinderen aanwezig. Volwassenen boven de 25 jaar betalen voor het hele gebeuren met inbegrip van logies en eetmalen voor de ganse week 390,– tot 460,– DM. Het thema van het Seminarium in Wetzlar is: „Geweld". Hier kost deelname van een meer dan 25-jarige tussen 130,– en 360,– DM. Wie jonger is betaalt uiteraard minder. We willen enkel enig idee geven over de prijzen. Op verzoek kunnen we de hele tabel met inschrijvingsformulier zenden.
De meeste bijeenkomsten in Esperantujo bestaan uit studieprogramma's. Daarom vermeld ik gaarne om te eindigen de Esperanto-skiweek in Tsjechië, van 18 tot 24 februari in Kouty nad Desnou. De organisatoren plakken daar desgewenst een toeristisch programma aan vast, hetzij vooraf, hetzij nadien: van 15 tot 18 februari verkenning van Praag en van 24 tot 28 bezoek aan Brno en omgeving. Tijdens de skiweek betaalt men tussen 115,– en 465,– DM. Vier dagen Praag kost 290,– DM en vier dagen Brno van 265,– tot 320,– DM.
Dit keer beschikken we over een gedetailleerde folder voor elke vermelde activiteit. Die kan je opvragen in het Esperantocentrum. Veel „samideana ĝuo"! id

Tri manieroj por meti demandojn

Omdat we vanaf volgend jaar een vaste taalrubriek voorzien, geven we hier reeds een voorsmaakje. We ontlenen het aan het tijdschrift *Dia Regno*, de auteur is Bernard Golden.

Sekcioj 214-217 de *Plena Analiza Gramatiko* (PAG) pritraktas la kvar specojn de propozicioj en Esperanto: indikan, deziran, ordonan, demandan. En la unuaj tri specoj, nuancoj estas esprimeblaj per verbaj modoj, la uzo de adverboj kaj, en la skriba lingvo, per krisigno ĉe la fino de frazo. Nur en la kazo de demandaj propozicioj estas pritrakto de ankoraŭ unu rimedo: tono. La tri manieroj esprimi demandon estas la sekvaj.

1. per uzo en la komenco de frazo de la demanda adverbo „ĉu" aŭ unu el la demandaj tabelvortoj: *ĉu oni ne sendis vin?; kiam vi estos preta?* Demandoj estas akcenteblaj per „nu" aŭ „do": *kion do vi faras?; – nu, kial vi silentas?*
2. per indika formo de propozicio kun postmeto de la demanda vorto kun „ne" au „ĉu vere?", „ĉu ne vere?": *li jam foriris, ĉu ne?*
3. la demando povas rezulti el la simpla tono, per kiu la frazo estas prononcata: *eble la viro ne volis iri kun mi?; unu pekis, kaj vi volas koleri la tutan komunumon?*

La modo de verboj en demandaj propozicioj estas normale indikativo; volitivo kaj kondicionalo esprimas apartan sencon: *kiun libron mi legu al vi?; kial homo ne povus krei lingvon?* Ĉe la fino de demandoj staras demandosigno (?), kiu funkcias nur en la skriba lingvo.

Demanda intonacio

PAG ne klarigas detale pri la formo de la tono kaj kie en la frazo ĝi aŭdiĝas, do ne havas sencon la esprimo „simpla tono". *Plena Ilustrita Vortaro* (PIV) informas, ke intonacio estas „frazmelodio, kaŭzata de la variado de la voĉa sonalto dum parolado, en lingvo, kiu ne estas tonlingvo." Tamen, same kiel tonoj servas por diferencigi la signifojn de vortoj, kiuj alimaniere estus homonimoj, la uzo de tono en esperantaj frazoj povas diferencigi demandajn disde indikaj frazoj. Bedaŭrinde, nenio estas direbla pri frazmelodioj en planlingvo kiel Esperanto, kiuj estas neambigue kompreneblaj kiel dezira, ordona kaj demanda tonoj. La tubero en la afero estas, ke ne ekzistas internaciaj normoj de intonacio, kaj laŭ mia scio neniu ĝis nun provis formuli ilin por Esperanto. La rezulto estas, ke ĉiu parolanto de Esperanto uzas la intonacion de sia gepatra lingvo kun la espero, ke alilingvaj aŭskultantoj ĝuste interpretos ĝin.

Ankaŭ la usona lingvisto Richard E. WOOD reliefigas, ke nenio kun scienca valoro estis verkita pri la intonacio de Esperanto. En principo esperantaj demandoj estas formitaj per evidentaj demandiloj (la adverbo „ĉu" aŭ unu el la demandaj tabelvortoj) kaj ne sole per altiĝanta aŭ alia intonacio, kvankam analizo de neformala parolado eble rivelos esceptojn. Efektive, en neformala parolata Esperanto kaj eĉ en la skribita lingvo, uzantoj de Esperanto kelkfoje ellasas la devigan „ĉu" kaj dependas nur de intonacio. En la skriba lingvo, manke de „ĉu" kaj la fina demandosigno, nur la kunteksto povas indiki, ke temas pri demando. La sekvaj frazoj, cititaj el la romano *Hura!* de Julio BAGHY, ilustras, kiel la signifo dependas de la kunteksto, ĉar por voĉlegado ne estas eble prononci la finan demandosignon.

1. ... Kaj se tiu sefo entenas nenion?! (p. 66) [*sefo* = monŝranko] ... Kaj se ĝi entenas ĉion?
2. Fine la policestro pridemandis Kazimiron Jenfaiŝ. ... nu, kaj krome ne ekzistas io, kio povus doni la necesan postsignon de la iniciatintoj aŭ de la ŝercfarinto mem? (p. 263).
3. Tiel, diru do, tiel oni devas prepari la vojon de la racia mondo? (p. 350).

Rekomendo pri ellaso de ĉu".

F. FAULHABER argumentas, ke tro ofta meto de „ĉu" antaŭ ĉiun demandon, kiu ne komenciĝas per demanda tabelvorto, havas malbonan efikon en dialogo, konsistanta el demandoj kaj respondoj. En la sekva citaĵo la evito de tro ofta uzo de „ĉu" ebligas pli spontanan fluon de la pensmaniero kaj vigligas la lingvon.

„Vi diris, ke via nomo estas...?"
„Ernest Bliss"
„Kiom aĝa vi estas?"
„Dudek-kvinjara."
„Kaj la profesio?"
„Profesio? Mi ne havas tion."
„Via okupo do" ... „Vi faras ion, mi supozas?"

Konkludo

En la estonteco esploristoj pri la parolata lingvo de esperantistoj devos doni apartan atenton al observado de intonacio por provi detale priskribi tiun aspekton de lingvouzo ĉe parolantoj de diversaj etnolingvoj. La celo estu formuli principojn de norma intonacio en Esperanto.

De teksten met de gegevens over de programma's van de clubs moeten op de redactie toekomen vóór 1 december 1995. Toch kunnen laattijdige programmawijzigingen ook naar de redactie worden gestuurd. Die worden dan in de gegevensbank van INTERNET opgeslagen, zodat men eventueel via de computer het juiste programma kan opvragen. De publikatie van redactionele teksten gebeurt gratis. Voor advertenties raadplege men het Esperantocentrum te Antwerpen.

ANTWERPEN
La Verda Stelo
Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.00 uur. Het clublokaal is toegankelijk vanaf 18.30 uur.

vrijdag 3 nov.: Discussie rond een nog te bepalen thema.
vrijdag 10 nov.: Wim De Smet: „Jaren in Afrika" legt uit wat er nu eigenlijk mis gaat in Rwanda.
vrijdag 17 nov.: William Auld, William Auld, William Auld, Auld Auld Auld Auld, William Auld. Je raadt nooit wie er nu in La Verda Stelo komt spreken, William Auld, William Auld, William Auld, William Auld, WILLIAM AULD.
vrijdag 24 nov.: Clara en Ivo hebben wat je een nieuwe tic zou kunnen noemen. Elk jaar nemen ze het vliegtuig en bezoeken een ver land. Vanavond is dit Sri Lanka.
vrijdag 1 dec.: Leraars stellen de tijdschriften uit Esperantujo voor, alsook de laatste nieuwtjes uit de Esperanto-movado.
vrijdag 8 dec.: Edward Spitaels werkte jaren "achter de muur van een grote fabriek". Het verhaal van een leven bij een communicatiegigant.
vrijdag 15 dec.: Zamenhof-vespero: Uit Litovio komt de "Familio Asorti" bekend van het laatste congres van U.E.A., nu in La Verda Stelo. KAAS- en WIJNAVOND, schrijf tijdig in!!!!!!!
zondag 17 dec.: Kinderfeest in onze vereniging. De regels zijn bekend. Kinderen en kleinkinderen van Verd–Stelanoj worden uitgenodigd op een prettige namiddag in de club. Aanvang 14.30 u. Inschrijven op nummer 237.86.02; of wat steeds mogelijk is op 234.34.00 en wel voor 10 december.
vrijdag 22 dec.: Gesinjoroj Van Eenoo, en dit zijn onze vrienden uit Brugge, brengen niet enkel muziekinstrumenten mee naar onze club, maar vertellen er iedere wetenswaardigheid over.
vrijdag 29 dec.: Rik De Roover, Honora membro van L.V.S., beloofde op 23 september een prelego over kerstmis in Afrika. Deze prelego moet volgens mijn weten een exclusiviteit zijn voor La Verda Stelo.
vrijdag 5 januari 1996!!!! Wat denk je, een nieuwjaarsreceptie, Samenkomst om 20h, het fruitsap voor de chauffeurs zal klaar staan.
vrijdag 12 jan.: Jules Verstraeten, hij kan er niet onderuit, de eerste prelego van het jaar moet voorbehouden blijven aan onze Honora prezidanto.
vrijdag 19 jan.: Ed Borsboom, „De grote roman van Ŝirjaev: Sen Titolo.
vrijdag 26 jan.: Jaarvergadering van „La Verda Stelo".

BRUGGE
Paco kaj Justeco
Om samen het nieuwe werkjaar uit te bouwen, planden we een programma voor het einde van 1995. Alle bijeenkomsten hebben, indien niet anders vermeld, plaats in het Hof van Watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge. De grootste vernieuwing is dat de onze vaste bijeenkomst voortaan op de 2de donderdag valt en begint om 19.30 u. We plannen geen vast programma meer voor de 4de donderdag, maar in voorkomend geval zullen speciale samenkomsten afzonderlijk worden aangekondigd. Info bij dhr. G. Maertens, tel.: (050) 35 49 35.

donderdag 9 nov.: Een kwartiertje geschiedenis. Raadsels.

Vlak voor het einde van het jaar is het een goed idee uw toekomende belastingslast te overwegen en te verlichten. Inderdaad. Giften vanaf 1000,– fr. zijn aftrekbaar van de belastingen. U steunt de Esperantobeweging, u verlicht uw eigen belastingbijdrage en u dwingt de staat om het Esperanto te steunen. Even een overzicht van hoe de lasten verdeeld worden:

(toestand in 1993)

Netto inkomen	Uw kost bij een gift van 1000,– fr.	Bijdrage van de staat	Wat u moet storten als u echt persoonlijk 1000,– fr. wil afstaan
253 000	750	250	1 333
335 000	700	300	1 429
478 000	600	400	1 667
1 100 000	550	450	1 818
1 650 000	500	500	2 000
2 420 000	475	525	2 105
+ 2 420 000	450	550	2 222

Indien u geen gift wil storten, zijn er toch nog tal van mogelijkheden waardoor u de Vlaamse Esperantobond kan steunen: u kan Krekelspaarder worden, u kan een groene rekening openen, u kan een abonnement op MONATO nemen, u kan uw lidmaatschap vroegtijdig verlengen, u kan een som deponeren op een lopende rekening. Bij dat laatste wordt u trouwens meteen een begunstigde klant met tal van voordelen.

donderdag 23 nov.: Namiddagbijeenkomst om 14.00 uur, vanaf 14.30 u. reisverslag over een twee maanden durend verblijf in Indonezië door Olivia Van Eeghem. (Lokaal nr. 8).
donderdag 14 dec.: Laatste bijeenkomst van het jaar. Geschiedenis, informatie, Omar Khayyam wordt vertaald.

GENT
La Progreso
Iedere 4de vrijdag van de maand gewone clubvergadering in ons lokaal *„La Progreso"*, Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tel.: (09) 230 16 77. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Tijdens het schooljaar zijn er conversatieavonden op de 2de woensdag van 19.00 tot 20.45 uur in de Volkshogeschool, Bargiekaai 1 (1ste verdieping). Inlichtingen bij Katja Lödör, tel. (09) 230 16 77 of (09) 221 10 02.

vrijdag 24 nov.: Sommige van onze leden zijn nogal reislustig maar hebben veel ienessants te vertellen. Daarom zijn de verhalen over Tampere, Friesland, Sankt-Petersburg, Siberië... naar november verschoven.
december: La Progreso organiseert deze maand geen gewone clubavond, maar voorziet een uitstapje.

HASSELT
Esperanto Hasselt
We vergaderen normaal gesproken op maandagavond vanaf 20.00 uur in het Cultureel Centrum, Kunstlaan 5. Inlichtingen over het programma kunnen worden verkregen bij Marcel Aerts, tel.: (011) 25 34 67.

maandag 6 nov.: Praktijklessen Esperanto.
maandag 4 dec.: Praktijklessen Esperanto.
maandag 18 dec.: Einde jaar... clubfeest.
maandag 8 jan.: We schrijven 1996, maar gaan door met onze praktijklessen Esperanto.

HOUTHALEN
Houthalense Esperantogroep
Iedere 2de dinsdag van de maand, gewone clubvergadering in het Cultureel Centrum „De Drij Berlengs" (boven de gemeentelijke bibliotheek), Vredelaan 36, Houthalen (Centrum). Programma's beginnen om 20.00 uur, gevolgd door cursus voor beginners. Info bij Alfons Lijnen, tel. (011) 52 20 74.

dinsdag 14 nov.: 2de les uit Esperanto-programita.
dinsdag 28 nov.: We krijgen bezoek van een buitenlandse gastspreker, onderwerp nog niet bekend.

KALMTHOUT
La Erikejo
De 3de donderdag van de maand om 20.00 uur in restaurant Cambuus, Heidestatieplein 10, 2920 Kalmthout, tel. (03) 666 42 58.
Inlichtingen: Wim De Smet, Hertendreef 12, 2920 Kalmthout, tel.: (03) 666 99 49.

donderdag 16 nov.: Verkiezing van het nieuwe bestuur en planning van de Jubileumviering n.a.v. het 25jarig bestaan van de club. De viering is gepland voor mei 1996.
donderdag 21 dec.: Jaarlijks avondmaal met tafelrede over „50 jaar Verenigde Naties". De samenkomst begint uitzonderlijk om 19.00 uur, maar wel op de gewone plaats, restaurant Cambuus. Vooraf inschrijven is verplicht, deelnameprijs: 700,– fr.

KAPELLE
Esperanto-Grupo „Meza Zelando"
Omdat wij niet over een vast lokaal beschikken, worden we telkens bij een ander clublid te gast ontvangen. Onze avonden, gewoonlijk de laatste vrijdag van de maand, beginnen om 19.30 uur. Inlichtingen over het programma en de plaats van samenkomst bij Sally en Dies Krombeen, tel.: (0113) 34 15 64 of bij afwezigheid vij Rie en Kees Dentz, tel.: (01180) 14 834 (nieuw nummer niet bekend bij de redactie).

vrijdag 17 nov.: bij Dies en Sally Krombeen, Juffersweg 4B, Kapelle. De gesproken krant.
december: voor deze maand is het programma van de bijeenkomst nog niet bepaald.

FAULHABER WEEKEND
Van vrijdag 24 tot zondag 26 nov. heeft het reeds traditionele Faulhaber-weekeinde plaats te Elspeet. Op de affiche bijzonder attractieve programmapunten met Stefan MacGill en Fraŭlino Barlaston. Informatie bij Loes Demmendaal. Prijs: tussen 135,– en 215,– NLG. Zie ook in de rubriek **„Rondblik"**.

KORTRIJK
Koninklijke Esperantogroep La Konkordo
De stadsbibliotheek van Kortrijk beschikt over een uitgebreid Esperantofonds. Er is steeds gelegenheid dit fonds te bezoeken na afspraak met Jean-Pierre Allewaert, tel.: (056) 20 07 96. Bij hem kan tevens informatie over het programma van de club worden gevraagd.
Clubavonden en cursussen vinden plaats op de 4de maandag van de maand om 19.30 uur in de Jeugdherberg van Kortrijk, Passionistenlaan 1A, 8500 Kortrijk.
Voor inlichtingen: Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: (056) 20 07 96 of Piet Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: (051) 56 90 30.

maandag 27 nov.: Conversatieavond.
zaterdag 9 dec.: We nemen deel aan het Zamenhoffeest in Brussel. We proberen vervoer te organiseren.

OPROEP: Het Fonds Vanbiervliet (bibliotheek) heeft dringend vrijwillige medewerkers nodig om het steeds toenemende tijdschriftenbestand te verwerken. Belangstellenden kunnen contact op nemen met Roland Rotsaert of met de verantwoordelijken van de Kortrijkse club.

LEUVEN
Esperanto 2000
Wij leven mee met de studenten, ons seizoen loopt van september tot juni. De woensdagavond is onze vaste avond (met verschillende cursussen). „Laborvespero" op de 1ste en 3de woensdag en op de 2de woensdag van de maand ons speciaal programma tijdens VESPERO 2000. Start telkens om 19.30 uur in het Cultureel Centrum, Romaanse Poort, Brusselsestraat 63 (bij het ziekenhuis).

woensdag 8 nov.: Vespero 2000: Myriam Van der Steen spreekt over „Amerika".
woensdag 15 nov.: Laborvespero.
woensdag 22 nov.: Laborvespero.
woensdag 6 dec.: Laborvespero.
woensdag 13 dec.: Vespero 2000: Julia Maes stelt voor: „De laatste nacht van koningin Marie-Antoinette in de gevangenis". n.a.v. de Zamenhofavond zal er taart zijn voor de aanwezigen.

woensdag 20 dec.: Laborvespero.
woensdag 17 jan.: Laborvespero.

NOTEER ALVAST
Met lede ogen stelt Esperanto 2000 vast dat het initiatief *Semajno de Internacia Amikeco* niet door anderen wordt overgenomen. Daarom besloten zij om ook in februari 1996 deze weekendontmoeting te organiseren. Alle leden van de Vlaamse Esperantobond zijn op deze dag uitgenodigd en natuurlijk mogen ook gasten van waar ook ter wereld meekomen. Hou dus nu al rekening met deze happening bij het vastleggen van uw agenda!

LIMBURG
Esperanto Limburg
Bijeenkomsten in ons clubhuis, Ambachtstraat 39, 3530 Helchteren. Programma's beginnen om 20.00 uur.

dinsdag 28 nov.: We krijgen bezoek van een buitenlandse gastspreker, onderwerp nog niet bekend.
maandag 18 dec.: Traditioneel Zamenhoffeest in de Hasseltse club.

Voor een tot op het laatste ogenblik actueel programma van de Vlaamse Esperantoclubs, raadpleeg INTERNET, http://www.knooppunt.be/~fel.

OOSTENDE
La Konko
De vergaderingen gebeuren in de voormalige stadsschool „Vercamer", Northlaan 14, Oostende-Mariakerke. Inlichtingen bij dhr. Marc Cuffez, tel. (059) 80 85 17.

maandag 13 nov.: Om 19.00 uur bestuursvergadering, daarna vanaf 20.00 u. conversatie-avond.
maandag 27 nov.: Johan van Eenoo spreekt over volksmuziek.
maandag 11 dec.: Om 19.00 uur bestuursvergadering, om 20.00 uur gevolgd door een diareportage over Sint-Petersburg en Estland.

ROTTERDAM
Esperanto-societo Merkurio
Samenkomsten op de 1ste en 3de woensdag van de maand, uitgezonderd juli-augustus, in Centra Oficejo de UEA, Nieuwe Binnenweg 176, Rotterdam. Aanvang 19.45 uur. Gasten zijn steeds welkom. Inlichtingen bij Piet Schuil, tel.: (010) 416 14 49.

woensdag 1 nov.: Spreekwoorden.
woensdag 15 nov.: Vertalen en loten voor het Sinterklaasfeest.
woensdag 6 dec.: Sinterklaasfeest.
zaterdag 16 dec.: Zamenhoffeest. Nadere inlichtingen volgen.
woensdag 20 dec.: Literatuuroogst door Rob Moerbeek.

FLEJA
Flandra Esperanta Junulara Asocio
Zolderbijeenkomsten: Iedere 1ste zondag van de maand om 20.00 uur in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, op de zolder (3de verdieping). Iedereen is welkom vanaf 19.30 uur. Inlichtingen: Ilja De Coster, tel.: (09) 227 86 64.

zondag 5 nov.: Je hoeft dit weekend niet per sé naar een dancing of een TD om eens je benen uit te slaan. Een heuse danscursus geeft je alle gelegenheid.
zondag 3 dec.: Bijschaven van de grammatica, dan slaan we op 't IS geen gek figuur.

ANTWERPEN *La Verda Stelo*, p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00.
BERINGEN T. Geerdens, Schomstraat 53, B-3582 Beringen, tel.: (011) 43 30 78.
BEVERWIJK *Stelrondo* N. Moerbeek-Bartels, Zwaansmeerstraat 48, NL-1946 AE Beverwijk, tel.: (0251) 23 10 79.
BRUGGE *Paco kaj justeco* G. Maertens, Prins Leopoldstraat 51, B-8310, St.-Kruis-Brugge, tel. (050) 35 49 35.
BRUSSEL Emile Van Damme, Albert-I-straat 44, B-1703 Schepdaal, tel.: (02) 569 17 83.
DEN HAAG *Internationaal Esperanto-Instituut (IEI)* Riouwstraat 172, NL-2585 HW Den Haag, tel.: (070) 355 66 77.
(TANEF) G. van der Horst, Hengelolaan 1158, NL-2544 GT Den Haag, tel.: (070) 366 65 47.
DEN HELDER Esperanto-klubo Den Helder, Postbus 140, NL-1780 AC Den Helder.
DEURNE (TANEF) E. Spitaels, tel.: (03) 658 74 20.
DEVENTER J.S. Douma, Rembrandtkade 177, NL-7412 HL Deventer, tel.: (0570) 61 83 04.
EDEGEM I. Durwael, P. Gilsonlaan 5, B-2650 Edegem, tel.: (03) 440 30 92.
EINDHOVEN R. Bossong, Floraplein 23, NL-5644 JS Eindhoven, tel.: (040) 211 41 62.
ENSCHEDE (NEJ-sekcio) De Vluchtestraat 1-402, NL-7423 BE Enschede, tel. (053) 433 26 40.
GENK W. Minnen, Loskaaistraat 6, B-3600 Genk, tel.: (089) 35 07 13.
GENT *La Progreso* Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, B-9050 Gentbrugge, tel.: (09) 230 16 77.
GRONINGEN Esperantocentrum, Peizerweg 68-47, NL-9726 JM Groningen.
NUFARO Arubastraat 53, NL-9715 RV Groningen, tel.: (050) 577 59 54.
HAARLEM-HEEMSTEDE *Komprenado faras pacon* C. Duivenvoorden-Kors, Kamerlingh Onnesstraat 40, NL-2014 EM Haarlem, tel.: (023) 524 57 13.
HASSELT M. Aerts, Lazarijstraat 122, B-3500 Hasselt, tel.: (011) 25 34 67.
HELMOND Toine Gremmen, Nassaustraat 3, 5707 HL Helmond, tel.: (0492) 54 44 72.
'S HERTOGENBOSCH S. Bosga, Rijzertlaan 46, postbus 2141, 5202 CC 's Hertogenbosch.
HILVERSUM A.J. Middelkoop, Jonkerweg 11, NL-1217 PL Hilversum, tel.: (035) 624 33 20.
HOUTHALEN Alfons Lijnen, Grote Baan 156, B-3530 Houthalen, tel.: (011) 52 20 74.
KALMTHOUT *La Erikejo* W. De Smet, Hertendreef 12, B-2920 Kalmthout, tel.: (03) 666 99 49.
KAPELLE *Zelanda Esperanto-grupo* Sally en Dies Krombeen, Juffersweg 4 B, NL-4421 JB Kapelle, tel. (0113) 34 15 63.
KNOKKE A. Marmenout, Helmweg 7, B-8300 Knokke-Heist 1, tel.: (050) 60 55 35.
KORTRIJK *La Konkordo* Piet Glorieux, Werkenstraat 56, 8600 Werken, (051) 56 90 30.
LEUVEN *Esperanto 2000* Roger Goris, Rue Ménadastraat 44, 1320 Hamme-Mille, tel.: (010) 86 01 12.
LIMBURG Albert Claessen, Zonnebloemstraat 13, B-3590 Diepenbeek, tel.: (011) 32 36 03. — Jos Vandebergh, Ambachtstraat 39, B-3530 Houthalen-Helchteren, tel.: (011) 52 19 43 (kantoor).
MIDDELBURG zie KAPELLE
NIJMEGEN *Esperantoclub Zamenhof* G.H.M. Wulfers, Lindanusstraat 16, NL-6525 PV Nijmegen, tel.: (024) 355 15 05.
(NEJ-sekcio) Jacob Canisstraat 2, NL-6521 HL Nijmegen, tel.: (080) 22 26 95.
OOSTENDE *La Konko* Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, B-8400 Oostende, tel.: (059) 80 85 17.
ROTTERDAM J. Quispel, Maarland 4, NL-3075 JV Rotterdam, tel.: (010) 419 82 01.
Merkurio P. Schuil, Viskaarweg 145, NL-3192 DM Hoogvliet, tel.: (010) 416 14 49.
TERNEUZEN *Zeland-Fiandruja Esperanto-Grupo* J. den Toonder, Axelsestraat 6, 4537 AJ Terneuzen.
TIENEN B. Boon, Merelhof 8, B-3300 Tienen, tel.: (016) 81 52 46.
TURNHOUT Daniel Van Herpe, Koningin Fabiolalaan 2, 2360 Oud-Turnhout, tel. (014) 45 13 29.
VOORBURG *Esperantogroep Voorburg*, M.H. Erasmus-van Zadelhoff, Laan van Oostenburg 40, NL-2271 AP Voorburg, tel.: (070) 38635 29; D. Ederveen: tel.: (070) 386 66 53.
WIJLRE *Esperantogrupo Marnolando* Tienbundersweg 38, NL-6321 CR Wijlre, tel.: (043) 450 12 48.
ZAANDAM *Esperantocentrum* Postbus 433, NL-1500 EK Zaandam, tel.: (075) 616 69 31.

Esperanto op Internet

Wie een Internet-aansluiting heeft, kan voortaan informatie over Esperanto en over de activiteiten van de Vlaamse Esperantobond opvragen via het volgende adres:

http://www.knooppunt.be/~fel

Op die bladzijden vind je enerzijds informatie in het Nederlands zoals inlichtingen over het Esperanto in het algemeen, de programma's van de Esperantoclubs in Vlaanderen en Nederland, enz., anderzijds teksten in het Esperanto, bijv. uit het tijdschrift MONATO.

Als je reeds over een Internet-aansluiting beschikt, kan je onmiddellijk al deze informatie opvragen via de programma's Netscape, Mosaic, enz. Maar als dit alles Chinees voor je is, en je nieuwsgierigheid je toch in de richting van Internet drijft, dan is een mini-cursus Internetten wel op zijn plaats.

Wat heb je nodig om informatie van Internet te kunnen bekijken?

1) Een computer. Welk merk of welk systeem doet er weinig toe. Een 4 megabyte geheugen is een minimum; 8 megabyte is beter.

2) Een modem: met snelheid 9600 bits/seconde is een minimum. 19200 of 28800 is beter en houdt de telefoonkosten lager.

3) Een telefoonaansluiting.

4) Een abonnement bij een Internet-leverancier (of *provider* in het vakjargon). Dit is een firma of een vereniging met een grote computer (*server*). Het is naar die leverancier dat je zult moeten bellen om een Internetverbinding te krijgen. De meest bekende zijn EUnet, Innet, CompuServe, Ping, Interpac, NLnet, xs4all en Knooppunt. Best neem je een leverancier die in de zelfde telefoonzone zit. Dan kun je voor de prijs van een lokaal gesprek het Internet op. Een lijst van Internet-leveranciers kan je bij de Vlaamse Esperantobond krijgen.

5) Een Internet-programma, zoals Netscape, en, om Esperanto-teksten te bekijken, een letterbestand met de ISO-norm Latin-3.

Wat kost dat alles?

Als je nog geen computer hebt, dan wordt Internet een dure zaak. Je moet dan allicht 40000 frank neertellen alleen daarvoor. Maar als je die wel hebt, dan vallen de kosten nogal mee. Een modem heb je tegenwoordig voor enkele briefjes van duizend frank.

De telefoonkosten blijven beperkt als je een Internet-leverancier binnen je eigen telefoonzone hebt.

(wordt vervolgd)